

ROMÂNII LA DOBRIȚIN

SAU

CONDAMNAREA Dlui Dr. V. LUCACIU.

EDIȚIUNE SEPARATĂ A DEȘBATERILOR URMATE LA
12 NOEMBRIE 1892 ÎN SĂLEA DE ȘTIINȚĂ A UNIVERSITĂȚII DIN DOBRIȚIN.

(După raportul special al „Tribunei“).

SIBIIU.

TIPARUL INSTITUTULUI TIPOGRAFIC.

1892.

12.098

ROMÂNII LA DOBRIȚIN

SAU

CONDAMNAREA D-lui Dr. VAS. LUCACIU.

EDIȚIUNE SEPARATĂ A DEBATERILOR URMATE LA 12 NOEMVRIE
ÎNAINTEA CURȚII CU JURAȚI DIN DOBRIȚIN.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

(După raportul special al „Tribunei“).

SIBIIU.

TIPARUL INSTITUTULUI TIPOGRAFIC.

1892.

PREFAȚĂ.

„Procesul D-rului Lucaciu este al nostru al tuturor Românilor.

„Nici procurorii regesci, nici temnițele Vașului și ale Seghedinului nu ne vor sdruncina credința în triumful dreptății și al libertății“.

Astfel au ținut Brăilenii în adresa de felicitare adresată dlui Dr. Vasile Lucaciu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Scotând în broșură întreg procesul ce s'a desbătut la Dobrițin: chipul cum a fost *acusat*, *judecat* și apoi *osândit* bravul nostru luptător național, cred a mai contribui cu o dovadă, și încă dintre cele mai sdrobitoare, cât de puțin Maghiarii iubesc dreptatea și cât de mult ei nu sânt apărători ai libertății, ci asupritori, oameni care iau la goană pe apostolii libertății.

Nu însă ponegrirea Maghiarilor o țintesce această broșură. Nu! Noi Românii toți simțim, și Europa întreagă scie, ce fel de oameni sânt stăpânitorii actuali ai statului S-tului Stefan.

Vrem să ridicăm numai un mic monument lui Vasile Lucaciu, care s'a apărat și *ne-a apărat* cu atâta bravură. Voim să ridicăm un monument,

care se amintească neconținut urmașilor noștri
dilele grele ce străbatem, se arate că *în lupte
mari, națiunea română a avut oameni mari* și
astfel ori-ce greutate ar mai veni peste poporul
român, nimeni dintre noi se nu se descuragieze.

Amintind Dobrișinul, fiecare Român se se
înalte, se se întărească în dorul luptei naționale.

*Numai așa se va pute ridica mândru altarul
tare al românismului, pe care nici porțile iadului
se nu-l biruiască.*

Sibiiu, luna Noemvrie 1892.

I. Russu Șirianul.

Desbaterea

PROCESULUI POLITIC

îndreptat în contra
domnului Dr. V. Lucaciu.

Curtea cu jurați care a judecat asupra dlui Dr. Vasile Lucaciu a fost compusă după cum urmează:

Președinte: *Igyártó Sándor*, un bărbat abia de 35—36 ani.

Juși: *Ujhelyi András* și *Rottler Béla*.

Notar: *Dr. Kiss Dániel*, ear' tălmăciu d-nul *I. Nestor*, avocat în Oradea-mare.

Jurații: *Torday Gábor*, *Márk Endre*, *Kenézy Gyula*, *Beczner Frigyes*, *Tóth Béla*, *Domokos Kálmán*, *Ábrhám László*, *Szücs Mihály*, *Dr. Kemény Mór*, *Szedlák József*, *Jobbágy János*, *Tarbay József*.

Suplenți: *Balogh Ferencz* și *Dávid Sándor*.

Acusator din partea ministerului public **Dr. Cserna Vincze**, procuror-suprem pe lîngă tabla regească din Dobrișin, un om mic, uscățiv, cu voce pițigăiată, rece.

După-ce președintele arată obiectul procesului, și roagă pe acusat și pe procuror să fie moderați în cuvintele lor, ear' pe jurați să fie drepți, se adresează în unguresce, se înțelege, cătră dl Lucaciu și-l întreabă:

— Cum te chiamă?

Acusatul Dr. V. Lucaciu: Onorat tribunal re-gesc, domnilor jurați. . .

Mai mult nu poate însă spune, pentru-că președintele întrerupe dîcînd:

— Sciu bine, că dl acusat vorbește perfect limba maghiară. Îl învit deci să vorbească unguresce.

Dl Lucaciu: Onorat tribunal! Cu privire la învi-tarea dlui președinte. . .

Președintele: Te învit încă odată să vorbești unguresce. Este în interesul d-tale ca să te înțelegi cu juriul nemijlocit. (În public rumoare. Unii aprobă cuvîn-tele președintelui. Se aude: »*A vad oláh!*«) Rog publicul să păstreze tăcerea.

Dl Lucaciu: Onorat tribunal! . . .

Președintele: Văd că acusatul persistă cu încă-păținare a vorbii românește. Deoare-ce legea nu-'mi dă dreptul să-'l opresc a vorbi limba pe care noi n'o înțe-legem, rog pe dl interpret a adresa în românește urmă-toarele:

- Acusatele! Cum te chiamă?
- Vasile Lucaciu.
- Ce vîrstă ai?
- Patruzeci de ani.
- Unde te-ai născut?
- În comuna Aba, comitatul Sătmar.

Înainte de a da aceste răspunsuri, acusatul spune tîlmaciului că vrea să facă unele observări privitoare la procederea investigației și a întregului proces.

După-ce însă procurorul declară că nu se învoește, președintele refuză să asculte observările acusatului.

Se dă cetire actului de acusație, conform căruia dl Dr. V. Lucaciu este acusat culpabil pentru crima la *agitare de ură în contra naționalităților*, contravenind astfel §-lui 172, al. 2 din cod. penal.

Eată acel act:

Actul de acuză.

Dela procuratura regească din Dobrițin. 2066 — 1892.

Onorată judecătorie de presă!

La 6 Iulie a. c. Dr. Vasile Lucaciu, preot în Șișesci a voit să țină o întrunire pentru a se sfătui în privința cunoscutului Memorand valah și ce e de făcut în urma unei situațiuni ce s'a creat după acel Memorand.

S'au dat pentru acest scop invitați, datate din Șișesci 2 Iulie 1892, iscălite de Dr. Vasile Lucaciu, preot în Șișesci și tipărite în Baia-mare la tipografia lui M. Molnár în care, între altele (în traducere fidelă maghiară) se cuprind următoarele expresiuni:

»Memorandul națiunii române . . . face tabloul fidel al situațiunii nesuferibile ce s'a creat prin stistemul de guvernare actual«.

»Opinia publică română a cerut, ca . . . să fie cunoscut Capului statului și înaintea întregii lumi culte totodată și subjugătorilor nostri că ce voim, ce pretindem, ce ni-s'a furat, ce ni-se refuză pe nedrept, și cum sîntem opriți de puterea brutală în avântul culturii noastre naționale«.

»Deoarece prin incualificabila uneltire dela Fernez, așa ȃisul atentat cu dinamită, și prin ne mai pomenitul vandalism sėvrișit de ȃașibozucii dela Turda, Șimleu și Arad s'a constatat faptul trist, că sub actualul guvern fără nici o rușine, palam et publice, în chipul cel mai sėlbatic sîntem atacați în onoarea cetățenească și individuală, că în același chip brutal se atentează la siguranța publică și buna înțelegere dintre cetățeni chiar sub auspiciile autorităților statului, cu scirea și cu concursul acestora: adunarea are să se rostească față cu aceste atentate și să aducă hotăriri corėspunđetoare cum să ne apėrăm onoarea, liniștea, averea și vieața«.

Deoarece-ce citatele acestea cuprind într'însele crima înscrisă în codul penal art. 172, alineatul 2, *agitarea la ură contra naționalităților*;

și deoarece-ce în urma investigațiunii judeului de instrucție s'a stabilit, că invitația de mai sus a fost tipărită în tipografia lui Molnár Mihály din Baia-mare, într'o sută exemplare și la comanda preotului din Șișesci Dr. Vasile Lucaciu, ear' acesta a recunoscut că dînsul a redactat invitarea și a declarat că ia răspunderea pentru dînsa: pe lîngă anexarea actelor de învestigare

ridic prin aceasta acuză în contra Drului Vasile Lucaciu, în vîrstă de 39 ani, preot gr.-cat. în Șișesci, com. Sătmarului, pentru crima de agitare la ură contra naționalităților înscrise în art. 172 al codicelui penal, și rog respectuos pe on. president al judecătoriei de presă, ca pentru examinarea și judecarea după lege a cestiunii să binevoească a hotărî o đî, a cita pentru această dată pe acusat și a mă încunoscînța și pe mine despre măsurile ce va lua în afacere.

Dobrițin, 13 Sept. 1892.

Cserna Vincze,
prim-procuror reg.

Presidentul tribunalului reg. din Dobrițin. 1586 — 1892.

Decis.

Pentru pertractarea cestiunii prezente înaintea juriului de presă fixez đîua de 12 Noemvrie 1892, dimineața la 8 oare în localul tribunalului regesc (Casa contelui Degenfeld, etagiul II.) pentru care scop citez pe acusat, în vîrteua ș-lui 21 cu acea observare, că dacă vrea, poate să-'și aleagă apărător, ear' dacă spre apărare vrea să citeze martori ori experți, numele acestora să 'mi-le comunice în șese đile dela primirea actului de punere sub acuzare, aceasta sub urmările de drept, — despre care încunoscînțez pe acusatorul ministerului public drept răspuns la actul de acuzare I. și pe acusatul Dr. Vasile Lucaciu,

preot gr.-cat. în Șișesci, prin prezentul decis, tot așa și pe primarul orașului Dobrițin pentru-ca să dispună de convocarea curții cu jurați la timp.

Dobrițin, 2 Oct. 1892.

Balogh,

substitutul presid. tribunalului.

Dl Coroianu (în unguresce): Rog să dispuneți, dle președinte, ca actul încriminat, adecă convocarea în românesce la acea adunare în Șișesci, să fie tradusă aici de interpretul actual, deoarece-ce atât traducerea făcută la Budadesta, cât și cea făcută de tribunalul de aici, este defectuoasă. De pildă vorbește de »drepturi furate« — »*elrabolt jogok*«, ceea-ce nu este în original. Ear' pentru apărare este de mare importanță, ca să nu fie acuzarea basată pe neexactități, să nu se aducă lui Lucaciu înviniri de a fi scris ceea-ce nu a scris.

Tribunalul acceptează și ședința se suspendă pentru a se face traducerea a treia.

În intervalul cât se traduce, în public se produce un sgomot enorm. Ungurii sînt indignați rău, pentru-că acusatul nu voesce să vorbească unguresce. »Este un infam, ne batjocoresce chiar aici în orașul nostru«, ȕicea un jude ce sta la spatele mele. Ungurii toți vociferează. Sînt indignați vȕdȕnd mai ales pe țeranii romȕni preșenți și pe preoții nostri numeroși. Se încinge cu aceasta o dispută care de nu se arȕta în sală ear' președintele, era să degenereze în ceartă poate pȕnă la bȕtaie. Cuvinte aspre s'au schimbat ȕntre Romȕni și Unguri. Spiritele și ale unora și ale altora devin tot mai tare iritate. Președintele a trebuit să intervină pentru a-i despȕrți pe cei-ce se certau, nu mai discutau.

La oarele 10¹/₂ ședința se redeschide. Se cetesce ȕntȕriu traducerea făcută la Pesta de interpretul *Suciu*, apoi cea făcută aici de interpretul *Cosmuța*, și apoi cea făcută de dl *Iosif Nestor*.

Se urmează cu interogatorul.

Președintele întreabă prin interpret:

— Acusatul! Recunosci că ești autorul invitației incriminate.

— Da.

— Ai răspândit acea tipăritură?

— Da.

— Iai răspunderea?

— Da.

— S'a ținut acea întrunire la Șișesci?

— Nu, a fost oprită de fisolgăbiru.

— Ceri ceva în scris de produs, pentru apărare?

— Da, cetirea procesului verbal încheiat la instrucția judelei.

Președintele, după-ce se consultă cu juții:

— Tribunalul nu crede că sînt motive care ar pute să-l îndemne a acorda cererea d-tale.

Dl Coroianu: Dle președinte! Mai adinea-ori, când acusatul a vrut să facă unele observări prealabile — referitor la instrucția procesului — dîserăți că va pute face aceasta mai târziu. Rog să permiteți să facă aceasta acum.

Președintele: Dl procuror ce are de dîs la aceasta?

Procurorul: Și eu cred că nu sînt motive pentru a acorda acusatului ce cere.

Dl Coroianu insistă în cererea sa.

Membrii tribunalului se retrag pentru a delibera.

În public ear' se face sgomot. Unii strigă că acusatul e prea îndrășneț, că avocatul prea vrea să-și bată joc de justiția maghiară.

Președintele, apărînd ear' în sală:

— Tribunalul a respins cererea acusatului.

Astfel totul ce s'a mai făcut, a fost că s'a cetit convocătorul românesc de cătră interpret. Ungurii — chiar

jurații — au demonstrat într'acestea, voind a arăta câtă amăreală le face cetirea unei tipărituri românesce aici la tribunalul din Dobrițin.

Eată învitarea încriminată:

Învitarea la conferența din Șișesci.

Onoraților Domni!

Acea ce a dorit de ani îndelungați poporul românesc din Transilvania și Ungaria în fine s'a săvârșit. Memorandul națiunii române, care conține gravaminele noastre și dă o icoană fidelă despre situațiunea ne mai suferibilă ce ni-s'a creat prin sistemul actual de guvernare, s'a prezentat la Înaltul Tron, prin ce s'a dat în domeniul publicității culte europene cestiunea Românilor din Transilvania și Ungaria.

Spiritul, tendența Memorandului, precum și justificarea deplină a oportunității subșternerii Memorandului strălucesc cu lumină iresistibilă din însuși contextul Memorandului, care acum s'a distribuit între membrii partidului național.

A fost pretensiunea simțământului comun al poporului românesc, ca să se marcheze în mod epocal situațiunea politică și stadiul în care ne aflăm în luptele noastre pentru literatura și cultura națională; apoi ca în această eră de publicitate, progres și civilizațiune, cunoscut să fie înaintea capului statului și a întregii omenimi civilizate precum și a asupritorilor nostri: ce voim, ce pretindem ce e al nostru bun inalienabil, ce ni-s'a răpit și ce ni-se tăgăduiesce în mod injust, și cum sântem împedecați cu forța brutală în avântul cultural național.

Datorința ni-o-am împlinit și rodirile muncii noastre sânt în puterea prevedinței dumnezeesci și în străbuna vîrtute a neamului nostru.

Șirul datorințelor se împletcesc din fapte correspundătoare postulatelor situațiunii,

În situațiunea ce s'a creat după subșternerea Memorandului se ivesce necesitatea ca toți aderenții sinceri ai partidului național român, va să țină toți Românii de cinste și patrioți buni din acest giur să ne întrunim și să ne consultăm despre agendele ce ni-se impun în situațiunea actuală, ca unor creștini luminați, ca unor cetățeni leali, ca unor naționaliști devotați.

Terminul acestei conferențe se fixeaza pe 6 Iulie 1892 st. n. la 3 oare p. m. în pavilionul de vară din Șișesci.

Programul conferenței:

1. Deschiderea.
2. Raport asupra subșternerii Memorandului; însemnătatea și rezultatele lui.
3. Conferența se pronunță asupra ținutei presei noastre române în cestiunea Memorandului și solidarității naționale. BCU Cluj / Central University Library Cluj
4. Conferența se pronunță asupra ținutei maghiare în cestiunea luptelor noastre naționale.
5. După-ce în urma procedurii necualificabile cu arangiarea așa numitului atentat de dinamită din Ferneziu și cu vandalismul ne mai pomenit ce s'a săvârșit de bașibozucii din Turda, din ȘiMLEUL-SILVANIEI și din Arad s'a constatat faptul trist, că sub actualul regim, atentatele cele mai sălbatiche în contra onoarei noastre cetățenesci și personale, în contra vieții și a averilor noastre, în contra liniștei publice și a bunei înțelegeri dintre concetățeni se săvârșesc negenat »palam et publice« la vederea publică sub auspiciile, cu scirea și cu conlucrarea autorităților politice din țeară; conferența se pronunță față cu aceste atentate și ia hotărârile cuviincioase, cum să ne apărăm onoarea, pacea averile și vieța noastră.
6. Conferența se pronunță în cestiunea solidarității naționale.

7. Conferența ia măsurile oportune în cauza remanenței ce s'a pus pe comunele din așa numita fișcalitate.

8. Se desbat proiectele insinuate previe la presidiu.

Alegerea comisiunii pentru autentificarea procesului verbal.

Șișesci, 2 Iulie 1882.

Dr. Vasile Lucaci,
parochul Șișescilor.

Discursul de acuzare al procurorului.

În mijlocul unei tăceri își începe discursul de acuzare procurorul-suprem.

El a ȃis:

Onorat tribunal, onorați jurați! Un proverb ungu-
resc ȃice: După-cum 'ți-e salutarea, așa vei fi și resalutat. Blândeței se răspunde cu blândeță, atacurilor brutale se răspunde cu forța. Nu va fi deci, cred, nici acusatul surprins, că a fost aȃi adus aici, la bara judecătii cetățenilor maghiari, căci de mulți ani el agită, atacă și calumniază patria și pe Maghiari. Nu e mirare astfel, că în fine ne-am pierdut și noi răbdarea, că vedȃnd cum acusatul amenință acum în chip serios pacea, siguranța statului, că prin uneltirile sale rȃscoală popor contra popor, 'l-am adus acum aici, unde nu mă îndoesc, domnilor jurați, veți sci, prin verdictul d-voastre să înfrȃnați patimile acestui agitator. Tocmai de aceea vă rog însȃ, ca întocmai cum eu mă sciu desbrăca de ori-ce patimă, voiu oprima în mine chiar și focul patriotismului, să judecați și d-voastră cu sânge rece, cu dreptate, deși tipăritura încriminată este de așa natură, încât aș avȃ dreptul să vorbesc cu vocea indignată a unui patriot revoltat până în adȃncul sufletului seu.

Acus pe Dr. Vasile Lucaciu pentru *crima ațițării la ură în contra naționalităților*, crimă a cărei pedepsire este prevădută de ș-ul 172, alineatul 2 din c. p. Că ce trebuie să se comită pentru a se pute aplica acest articol al legii, se înțelege că nu este înscris cu amănunțime. Și e natural să fie așa, pentru-că este greu a spune că cutare cuvânt agită, ci depinde dela împregiurări și loc, dela persoana care spune și vocea cu care cuvântul se rostesc pentru-ca el să agite, și mai ales depinde cui s'au adresat cuvintele de agitare. Legea nu concretizează aici. În cazul de față însă legea se va pute aplica luminos și cu dreptate din pricină că avem toate elementele — concrete — care constitue crima a cărei pedepsire o cer.

Nu voi arăta aci toate cu ce acusatul a împroșcat în noi. Dacă chiar numai o parte foarte minimă ar fi adevărate din cele câte ne atribue, în adevăr am fi un popor demn de dispreț. Lucaciu însă ne calumniază atât de îndrășneț, încât în interesul reputațiunii noastre trebuie să respingem totul ce a ținut despre noi, ca pe nisce lucruri din aer luate.

Sântem un popor care a întemeiat patria înainte de asta cu o mie de ani. Chiar dela fondarea statului nostru, Sf. Stefan a pus basele statului pe iubirea reciprocă între naționalitățile ce o constituiesc. Sf. Stefan a ținut să primim pe naționalități cu brațele deschise. Noi ne-am ținut de acest principiu, care este garanția viitorului nostru, a cărui respectare ne-a ținut în trecut. În statul nostru nimeni nu este exclus dela viață și funcțiunile publice și în decursul atâtor veacuri în Ungaria limba nici unei naționalități nu a dat privilegiu pentru vre-o luptă oare-care (Aplause în public).

Naționalitățile noastre nici-odată nu au fost oprite în dezvoltarea lor culturală. Este o calumnie miserabilă din partea celui-ce afirmă contrarul. Un singur om nu va pute să documenteze că în Ungaria naționalitățile sânt

prigonite. Dar' chiar legea dela 1868 dovedesce mai ales drepturile de care se bucură în patria noastră naționalitățile, cât de mult noi am fost și sîntem pătrunși de curatul liberalism și simțul egalității. E calumnie neiertată, dacă cineva afirmă contrarul. Și *Lucaciu* a făcut aceasta. Ba a mers mai departe. În convocarea sa țice că noi am furat drepturile Românilor, și pune nația maghiară față în față cu cea valahă, amenințând astfel pacea internă a țerii.

Ei bine! Nu împregiurările de față sînt de natură ca să permită astfel de uneltiri. Mai ales că nu trebuie să uităm cine e urzitorul și în ce împregiurări el comite crima.

Acusatul agită în țeară și străinătate de ani de zile prin graiu viu și scris. Agitațiunea sa este cu atît mai periculoasă, cu cât este un om cult, cu multă rafinerie, cu darul vorbirii și al scrisului și cu cât are a face cu un popor incult, bigot, care ascultă cuvintele preoților sei amăgitori ca sfînta evanghelie; astfel acest popor este așervit cu desevîrșire preoților eșți din sinul seu, sânge din sângele seu.

Crima, în cazul de față este apoi cu atît mai îngreunătoare pentru acusat, cu cât el afirmă că în Ungaria cele mai mari nedreptăți și brutalități se comit de către autoritățile publice ori cel puțin sub auspiciile acesteia. Ba merge pînă acolo, că după-ce descrie cu colori îngrozitoare viața amară, îndurările suferite de Români, face de-adreptul apel ca poporul să-și apere singur averea și viața, să-și facă singur dreptate.

D-Voastră, dlor jurați, veți simți de sigur că de aci încolo acusatul de-adreptul numai apel la revoluție mai poate face. Veți simți vinovăția lui și vă rog ca prin verdictul d-voastre să vă și exprimați acel sentiment. (Aplause în public și strigăte de *Éljen*).

Discursul de apărare al dlui Iuliu Coroianu.

Onorată Curte! Înainte de aceasta cu câțiva ani poezii mari latini, între care și un Român, Vasile Alexandri, s'au adunat la Montpellier, la un concurs în care s'a judecat cea mai frumoasă poezie scrisă asupra »Gintei latine«. Cea mai frumoasă odă a fost a lui V. Alexandri. Ea s'a tradus în toate limbile, între altele și în cea maghiară. Am citit cinci traduceri în unguresce, care fiecare se deosebia una de alta și nici una nu exprima fidel ceea-ce se cuprindea în oda originală a poetului român.

Am adus, dlor jurați, un exemplu, pentru a Vă arăta, ce greu e să traduci ceva fidel și pentru-ca cu atât mai ales să Vă pot atrage atenția asupra defectuoasei traduceri a hârtiei românesci, pe care dl procuror a incriminat-o și pentru a cărei paternitate cere să osândiți pe acusat, pe dl *Dr. Vasile Lucaciu*.

Înainte de a Carăta însă cât de greșit este tradusă convocarea încriminată și a Vă documenta cât de mult traducerea cărei s'a dat lectură, nu exprimă ceea-ce a intenționat autorul, dați-mi voe, ca în interesul bunei justiții, și pentru-ca D-Voastră să puteți da un verdict care să Vă liniștească conștiința, să-mi dați voe ȳic, să Vă fac cunoscut cauzele care au îndemnat pe autor să scrie acea convocare, va să ȳică cauza a însuși întregului proces; precum este necesar și să căutăm, dacă faptul încriminat constituie crima înscrisă în §-ul 172, al. 2 al codicelui penal. Să ne întrebăm anume: convocătorul încriminat avut-a el, putut-a oare să aibă efectul ce 'i-se atribue: *agitare la ură în contra naționalităților?* Numai rostindu-Vă asupra acestei cestiuni, veți pute judeca cu dreptate, conform jurământului ce ați depus.

Trebue deci să vedem, ce ȳice legea.

Codicele penal §-ul 172, al. 2 numesce agitare la ură în contra naționalităților faptul acelei persoane, care

într'o adunare publică, prin graiu viu deci, prin răspândirea unor tipărituri ori unor zugrăveli îndeamnă la ură o clasă, ori pe o naționalitate una contra alteia. În convocarea cu data de 2 Iulie a acusatului V. Lucaciu oricât de amănunțit aş căuta însă, nu găsesc ceva de așa natură. Cu atât mai puțin găsesc aceasta aici în hârtia de încriminare a dlui procuror.

Ori se poate numi agitare la ură în contra naționalităților faptul, că acusatul a ținut că Memorandul Românilor dă tabloul fidel al stării nesuportabile create de actualul sistem de guvernament? Nu, dlor jurați, această crimă se cuprinde cu atât mai puțin în menționatul pasagi, cu cât printr'însul dl V. Lucaciu își exprimă părerile sale referitoare la Memorandul înaintat M. S. Monarchului de fiii poporului nostru român. El află, că cele cuprinse în Memorand sunt adevărate, și dacă acel Memorand în adevăr ne înfățișează realitatea, apoi constatarea unui asemenea fapt, adevărat și din punct de vedere estetic, nu poate să fie fapt oprit de codicele penal. Chiar dacă V. Lucaciu ar greși în exprimarea părerii sale, nici atunci nu este vorbă de o crimă, ci de o părere individuală greșită, rău exprimată.

Ear' că nu pot fi taxate ca agitătoare afirmațiunile acusatului privitoare la faptele cuprinse în Memorand, se învederează cu atât mai ales, cu cât acele afirmațiuni n'au fost de nimeni desmințite nici dovedite de nefondate și aduse numai cu scop de a agita. Dar' că nici putea să cuprindă Memorandul lucruri ce ar tinde la agitarea naționalităților, se poate judeca și de acolo, că Memorandul a fost înaintat Monarchului, și dnii jurați îmi vor concede să afirm, că sus la Curte, nimeni n'ar pute să-și permită a se apropia cu gândul de a agita o națiune în contra altei națiuni. Și apoi un popor care numai prin propriile sale puteri caută a se susține chiar și în mijlocul celor mai mari suferințe și împilări, acel popor nici

acusând nebasat, nici aducând fapte greșite n'ar pute să caute a infesta pe cei dela Curte.

Ba următorul pasagiu din convocător dovedește tocmai contrarul, căci ce se țice în convocător?

»A fost pretensiunea simțământului comun al poporului românesc, ca să se facă actul acesta, atâtău ca să se marcheze în mod epocal situațiunea politică și stadiul în care ne aflăm în luptele noastre pentru libertate și cultura națională; apoi ca în această eră de publicitate, progres și civilizațiune, cunoscut să fie înaintea capului statului și a întregii omenimi civilizate, precum și asupraitorilor nostri: ce voim, ce pretindem, ce e al nostru bun inalienabil, ce ni-s'a răpit și ce ni-se tăgăduiesce în mod injust, și cum sântem împedecați cu forța brutală în avântul cultural național«.

Ei, unde este aici agitare, cum un om cuminte se poate gândi măcar să agite prin scriere înaintată Tronului, cine poate să afirme că înșirând ce este de făcut pentru a scăpa de o poziție grea, de o soarte amară, poate să constituie crima grea a ațitării la ură în contra naționalităților. Ci efect revoltător face și pentru lumea cultă și pentru apăsăți acele fapte, care pe un popor ce numără trei milioane suflete îl împing să caute lecuirea relelor la cel mai înalt factor al vieții statului: la Coroană. Ear' această agitațiune o fac nu autorii Memorandului, care de altfel au lucrat după unanima dorință și conform mandatului ce au primit dela toți Români, nici Vasilie Lucaci ori alți fii ai națiunii române, ci o fac cărmuitorii nechemați ai năvei statului, la care se și referă pasagiul citat din hârtia încriminată. Vă atrag apoi atențiunea, că în acest întreg citat, nicăiri nu se găsește cuvântul „națiune“ ori „naționalitate“ și că nici se poate refera la naționalitate acel pasagiu.

Hârtia încriminată mai țice:

»În situațiunea ce s'a creat după subșternerea Memorandului se ivesce necesitatea ca toți aderenții sinceri ai

partidului național român, va să dică toți Români de cinste și patrioți buni din acest giur să ne întrunim și să ne consultăm despre agendele ce ni-se impun în situațiunea actuală, ca unor creștini luminați, ca unor cetățeni leali, ca unor naționaliști devotați».

Să vedem apoi ce cuprinde al treilea pasagiu din hârtia încriminată. El glăsuesce astfel:

»După-ce în urma procedurii necualificabile cu arangiarea așa numitului atentat de dinamită din Ferneziu și cu vandalismul ne mai pomenit ce s'a săvârșit de bașibozucii din Turda din Șimleul-Silvaniei și din Arad, s'a constatat faptul trist, că sub actualul regim, atentatele cele sălbatică în contra onoarei noastre cetățenesci și personale, în contra vieții și a averilor noastre, în contra liniștei publice și a buneii înțelegeri dintre concetățeni se săvârșesc negenat »palam et publice« la vederea publică sub auspiciile, cu scirea și cu conlucrarea autorităților publice din țeară; conferința se pronunță față cu aceste atentate și ia hotărârile cuviincioase, cum să ne apărăm onoarea, pacea, averile și vieța noastră».

Domnii mei, să fim serioși și să judecăm drept: Cine poate ceti din acest pasagiu altceva, decât îngrijirea care cu drept cuvânt îl pătrunde și-l îndeamnă la acțiune pe cetățeanul inteligent și independent atunci, când cu ochii vede și cu urechile aude, și cu întreaga sa fință, cu toate organele sale se ridică, vedând cum mâni sacrilege sub scutul legii atentează la onoarea și libertatea sa de cetățean, ântâiu vrând să-i păteze numele, apoi luându-i dreptul de a dispune asupra persoanei sale; când vede cum într'o țeară constituțională în care libertatea individuală este garantată, mâni sacrilege atentează la această libertate, bande de oameni brutali, în acest veac civilizat, atacă pe cetățenii leali fără a fi pedepsiți, când cel mai sacru drept: dreptul de petiționare este amenințat să fie distrus prin terorismul ce-l exercită asupra petiționarilor bandele brutale!

Cine, fiind om nepreocupat, poate vedè în această atitudine a cetățeanului leal decât o acțiune îndreptată într'u a apèra și menține ordinea publică?

Este apoi un fapt pozitiv cel cu atentatul din *Ferneziu*, unde dl V. Lucaciu a figurat ca bănuir și ca martor. Cine dintre D-Voastră și ori-ce cetățean onest, va arunca asupra lui cu petri pentru-că își iubesc neamul și patria, cine-l va condamna că pentru iubirea și îngrijirea ce o are pentru popor, acesta îl încungiură cu toată iubirea?

Cum a putut să se presupună despre el, că ar fi capabil să se amestece într'o afacere pècătoasă ca: un atentat cu dinamită sèvrșit? Și cum se face, de un om, care după-cum însuși a mărturisit mai târziu, care n'a vèdut nici-odată, nici a avut vre-o afacere cu Dr. V. Lucaciu, vine și-l acuză a fi sèvrșit o astel de crimă? Nu 'ni-se impune oare de sine întrebarea: Oare nu este toată această acuzare urmare a vre-unei infame uneltiri? După-cum bănuim și isvorul din care curg toate aceste uneltiri.

Deu, să nu ne mirăm, dlor jurați, dacă dl Dr. V. Lucaciu și acțiunea presentă îndreptată în contra sa o caută tot în acel isvor din trecut, când — ca *la 1887* — *a trebuit să stea șese săptămâni în arest preventiv*, ear' doi ani și jumătate să aibă mereu asupra sa, ca sabia lui Damocle, procesul din Sătmar, care s'a terminat de altfel cu achitarea lui, conform verdictului din 1889 al tribunalului din Sătmar, verdict definitiv. Ear' ca să fim drepti, trebuie să recunoascem, că haita asta în contra Drului Lucaciu dacă nu e tocmai de-adreptul de guvern, apoi la ori-ce cas, e spriginită de agenții guvernului. Probă invederată pentru aceasta e tocmai cele-ce se petrec actualmente, când guvernul a pornit o goană în contra celor mai cumiți fii ai poporului român, dintre care a ochit și acum tocmai pe V. Lucaciu, despre care deja la 1887 a scris un reprezentant al guvernului, pro-

curorul, că »*eată ocazia cea mai bună ca acest om, care acum este acusat de propriii sei coreligionari, să fie făcut imposibil*».

Ei, este oare aceasta o apărare a libertății individuale, nu este, nu a fost oare îndreptățit V. Lucaciu ca atunci, când vede pornită în contra sa o astfel de goană să se ridice — chiar în interesul bine înțeles al drepturilor și libertății cetățenilor — și să cualifice cum trebuie apucăturile unui guvern care comite astfel de fapte? Și convocătorul greșit este el, când și acțiunea pe care a cualificat-o în el o caută în isvorul celorlalte ce s'au îndreptat în contra-i? Și poate să 'i-se ia lui în nume de rău când vescejesce faptele barbare ale unei haite nesocotite, cu care nația maghiară de sigur că nu se indentifică, când se revoltă contra vandalismului comis? Dar' închipuiți-vă unde am ajunge, ce ar fi de noi, când s'ar încurajia astfel de fapte păcătoase. Ce ar fi când purtătorul făcliei civilizației, Parisul, ar arunca din mâinile sale facla, și s'ar pune la cale atrocitățile condamnabile din evul mediu? când s'ar călca toate drepturile umane, și s'ar spulbera tot ce este frumos, bun și adevăr, când s'ar înăbuși ori-ce liberalism, ori-ce simț uman, când o națiune ar fi expusă loviturilor crude și barbare ale altui popor brutal. Ce ați dice D-Voastră când Parisul, poporul francez întreg ar face astfel? Nu ați dice că 'și-a pierdut mințile? Tot așa, condamnând D-Voastră pe V. Lucaciu, care numai întru apărarea drepturilor umane și naționale a sărit, ați încurajia pe acei oameni brutali care au făcut rușine întregii țeri prin faptele lor.

E de altfel surprindător și în alte împrejurări ridicol chiar, că guvernul în loc de a căuta pe autorii brutalităților și actelor vandale din Turda, Șimleu și Arad și în loc de a-i pedepsi cum merită, se pune și ia la goană pe bărbații care pentru salvarea onoarei acestui stat s'au ridicat și au taxat de asiatiche faptele acelor vandale haite.

În adevăr ni-s'a dat rol greu, nouă, apărării, căci trebuie să ne desbrăcăm de ori-ce interes personal și să spunem adevărul chiar și atunci, când prin aceasta ni-am câștiga dușmani.

Și apoi dacă Dr. V. Lucaciu a numit »vandalisme« cele petrecute la Turda, Șimleu și Arad, ear' pe cei-ce le-au comis »bașibozuci«, nu cred ca D-voastră judecând drept, ați putè nega că nu putea să se exprime altfel despre asemenea fapte și asemeni oameni.

Căutând apoi cum s'a petrecut atacul îndreptat contra casei dlui Dr. *I. Rațiu* din Turda, vom afla că s'au făcut pregătiri pe o scară întinsă și de cu vreme, ca acest act să se poată săvârși. Mai mult: preparativele s'au făcut sub ochii poliției și însuși vandalismul întreg a fost condus de oamenii siguranței publice. Petrile cu care s'au bombardat casa dlui *Rațiu*, au fost duse acolo în cotigele primăriei. Ear' că ce s'a făcut acolo, puteți vedè din fotografiile ce am onoare a Vi-le prezenta (Rumoare în public). Ear' în timp ce se bombardea casa, se aușiau strigăte sëlbatice la adresa dlui *Rațiu*, care era declarat de trădător de patrie». . . Contra tuturor Românilor se striga: »Jos Valahii!« »Moarte Opincarilor!« »Trebuie omoriți toți nădrăgarii români!« »Ștreang lui *Rațiu*« și alte asemenea murdare cuvinte. Ei, nu era aceasta un atentat la averea și vieța unui cetățean? Poate-se tăgădui că aceste scene s'au petrecut într'un oraș cu 7000 Maghiari, care au atacat, în mieđ de noapte, o familie română de nimeni apèrată. Și așa s'a petrecut la Șimleu, așa la Arad.

Și se potrivesc astfel de fapte cu un public cult al unui oraș maghiar? Se potrivesc oare astea cu mult lăudatul liberalism și cavalermaghiar? Servă toate astea, spre mărirea nimbului statului ungar? Nu se poate oare dovedi, cu codicele penal în mână, că cele petrecute la Turda au fost *calumnie și vătămăre de onoare, agitație,*

atentat la avere, îndemnare la a omori și a asasina pe Români!

Mii de oameni s'au adunat și au complotat, apoi în urmă s'au dat la devastățiuni, și totuși *nici un individ din cei criminali nu a fost prins, nu a fost dat în judecată*. Ce fel de ordine este aceasta, cum se poate numi asemenea poliție?

Se accentuează mereu în statul acesta: că e nevoie ca cetățenii să trăească în bună pace. Ei, poate fi bună pace acolo, unde nu e ordine, unde zurbagii și criminalii devastează fără a fi trași la răspundere, unde se atacă cel mai sfânt drept individual, drept înscris în lege: libertatea, unde averea individuală este prădată, nimicită sub scutul poliției.

Acusatul n'a făcut decât să apere acel drept, și nu cred, că s'ar găsi pe întreg acest continent om cu judecată și nepreocupat, care se-'l dee în judecată pentru aceasta.

Nu, dlor, prin convocarea sa dl. Dr. V. Cl. Lucaciu nu a agitat în contra nici unei națiuni. Nu cade deci acest pasagiu încriminat sub greutatea §-lui 172 din cod. pen.

Ca pasagiul încriminat într'adevăr să conțină elementele pentru care se poată fi taxat ca ațitare la ură, ar trebui să exprime o astfel de însușire a cuvintelor, care să încurce mintea sănătoasă, să ațite patimile, să răscolească ura. Unde, în pasagiul încriminat citat, se poate găsi astfel de elemente? Dimpotrivă, acusatul a țintit potolirea sentimentelor Românilor, agitați mult în urma sêlbaticii campanii a presei maghiare, care dela Memorand se năpustesce cu atâta urgie contra noastră.

Tot așa de adevărat e, că neîntemeiată a fost cea frică a administrației, că adunarea din Șișesci plănuită o să se termine prin excese. Doară se scie, că nici-odată Români nu s'au dat la fapte ilegale. La 1848 de pildă s'au adunat la *Blaj* nu mai puțin decât 40.000 Români, și e de notorietate istorică, ce ordine a domnit la cea

memorabilă adunare. Însuși Iosif II. recunoaște într'un ordin al seu că Românii sînt cei mai pacînici, mai răbdători și mai iubitori de ordine dintre popoarele din monarhie.

De altfel dacă e ceva de regretat, e de sigur și faptul că solgăbirăul a oprit cu forța adunarea din Șîșesci. S'a scăpat astfel o ocașie de a se arăta, cât de legali sînt Românii, cât de neîntemeiată este asuprirea dlui procuror că dl V. Lucaciu a țintit prin convocarea sa să ațîțe ura și patimile, convocare în care de altfel cuvântul »naționalitate« nici nu se cuprinde.

Cred, dlor jurați, că am reușit prin cele-ce avui onorul a vă relata, că neîntemeiat on. domn procuror a pornit proces în contra preotului Șîșescilor.

Nici D-Voastră nu veți pute deci proclama vinovat pe acusat de crima ce 'i-se impută: a fi agitat la ură în contra naționalităților.

Procesul mai are încă și o altă parte: cea politică!

În privința aceasta, dlor jurați, fie-'mi permis a stabili înaintea D-Voastră numai un lucru: nu este în Europa un stat, în care poporația să fie atît de felurită ca în patria noastră, unde diferitele naționalități se stee atît de compacte, unde consciența națională se se manifesteze în chip atît de clasic, ca la noi.

E de prisos să discut aci caracterul autochton al acestor popoare, deoarece-ce vieața națională în present nu se sprigină pe drepturile istorice, ci tocmai pe puterea de care dispune și cu care se manifestă acum simțul național. Nu trebuie apoi să dovedesc, că în decursul tuturor veacurilor, nicăiri legile fundamentale ale Ungariei nu arată că ar fi fost *cuceritori și cucerîți*.

Ear' dacă în trecut nu s'au dat semne de o vieață națională mai intensivă, cauza nu e că legile fundamen-

tale pe noi ne-ar fi declarat ca *cuceriti*, ci că înainte de 1848 peste tot țăranimea a fost pusă la discreția clasei privilegiate, că afacerile ei le judecau nemeșii, că libertăți nu erau, și astfel nici viața națională nu putea lua avânt ca în epoca ce a urmat, când cuceririle moderne: *libertățile*, au creat așa dicând, popoarele. Pe acele timpuri clasele privilegiate, marii proprietari, de ori-ce nație erau, nu-și îndreptau puterile decât întru a-și păstra privilegiile. *Idea de stat maghiar* nu era cunoscută, peste tot: limba maghiară puțin cultivată, încât numai *Széchenyi* destul de târziu, a fost acela care a atras atenția clasei privilegiate asupra cultivării naționalismului, el a ȕis: »*Nyelvében él a nemzet!*« (Națiunea trăește prin limba sa).

Principiile moderne ale Apusului, cuceririle moderne au străbătut din Apus și spre partea de Răsărit a Europei. Astfel și noi, cesti de aici, am prins dor de comoara cea mai mare al vieții: libertatea, independența a ajuns și aici la expresie, conștiința națională a deșteptat la viață și pe naționalitățile de aici, porțile iadului, ale Labirintului în a cărui întunec zăceau popoarele din patria noastră, s'au deschis, au îndemnat la emancipare sufletească și materială.

Și care națiune, din patria noastră, a fost cea dintâiu, care nu numai a proclamat libertatea și independența națională, dar' a și ridicat arma întru apărarea lor? Nu Ungurii? Nu aici, în Dobrițin, apostolul libertății D-Voastre urcându-se la 1849 pe tribună, a ȕis: »Afirm cu credința cea mai sfântă a credinței mele, cu cea mai sfântă convingere a convingerii mele, că a sosit timpul când Ungaria trebuie să fie liberă și independentă?«

Nu aci e locul, ca să caut întrucât aceste tendențe s'au și realizat, cum a decurs lupta pentru independență și ce a urmat după-ce s'au potolit mișcările, nici să arăt jertfele ce Maghiarii au adus pe altarul independenței, pentru care a câștigat atunci simpatia întregii lumi culte.

Vreau să accentuez numai, că *soarele sfânt al libertății la 1848—49 nu numai pentru Unguri a strălucit, razele lui s'au întins și peste celelalte popoare din patrie.*

Același foc sacru, care încăldându-le piepturile, a dat putere Maghiarilor, ne-a încăldit și pe noi, ne-a chemat la putere națională pe noi nemaghiarii nu mai puțin ca pe D-Voastră.

Lăsat pe aripi libere, geniul național pretinde toate acele drepturi pentru popoarele din patrie, care 'i-se cuvin și 'i-se compet atât din punct de vedere al cârmuirii generale și al binelui patriei comune, cât și din punct de vedere al drepturilor largi, înscrise în legile liberale moderne. Ear' că Românilor li-se cuvin oare aceste drepturi, că sânt oare vrednici de ele chiar din punct de vedere politic, vom pute judeca dându-ne seamă cum de mii de ani noi ni-am păstrat limba și obiceiurile, caracterul special al vieții noastre sociale, ear' în momentul când ângerul de pază al libertății 'și-a întins aripile peste patria noastră, Românii n'au întârziat nici ei a-'și pretinde îndată drepturile lor.

Și cine ar fi presupus, că poporul maghiar, care la 1848—49 a vërsat atâta sânge, a suportat lupte atât de grele, ca acest popor s'-'și aroage numai sieși drepturile și libertățile toate, ear' ceea-ce lui îi place, și ce el slăvesce ca pe nisce virtuți mari, la alt popor vëdënd: să afirme că e *trădare de patrie*, să urgisească dîcënd că e tendență de îmbucătățire a patriei.

Aceasta nimeni na ar fi cređut, cu atât mai puțin opinia publică a Europei ar fi presupus așa ceva.

Păcatul celor mai multe națiuni este, că ajungënd la apogeul aspirațiunilor lor, nu se mulțumesc cu puterea de care dispun, ci vor să se extindă și peste așa cercuri, unde jignesc drepturile ce sânt identice cu acele, pe basa căror dînsele se ridicaseră până atunci.

Un proverb francez dice, că »*Mâncând vine pofta*«. Așa și tendența de a se extinde a unor popoare. Norocoase sînt deci acele popoare, care pot să-și înfrîne această poftă și, durere, că *la noi nu este așa*.

D-Voastră, dlor jurați, cetățeni ai celui mai maghiar oraș unguresc, nu sînteți în contact cu naționalitățile, și astfel numai din diare aveți scire despre noi. Știința astfel adunată este însă foarte greșită și cu multe lacune. Ba aș pute să ȳic răuvoitoare chiar, deoarece-ce în presa maghiară s'au furișat o mulțime de indiviđi, care nu aparțin nici uneia din naționalitățile din patrie și care aviđi numai de a-și face mendrele, trec de cele mai multorii peste cel mai luminos adevăr.

Nimeni dintre cei-ce cunosc spiritul articolului 44 al legii dela 1868, adecă legea despre egala  ndrept tirea a naționalităților, cu at t mai puțin poate tăgădui cei-ce cunosc cuprinsul adreselor cătră Tron ale lui Deák Ferencz, că în patria aceasta mai s nt, afară de Maghiari și alte naționalități, a căror desvoltare firească națională, pe toate terenele, a trebuit să fie garantată chiar prin lege.

C t s'a făcut conform acestor legi referitor la naționalități, ce puțin s'a făcut cu deosebire pentru Rom ni, se poate ved  din Memorandele multe ce au înaintat Tronului dela 1866  ncoaci, Memorande în care spun că se simt ne ndrept tiți, deoarece-ce p n -ce pe de o parte în lege au înscrise drepturile ce li-se compet, pe de altă parte acele drepturi în realitate s nt călcate; loviți se simt apoi, că deși veacuri de-ar ndul Ardealul a stat separat de Ungaria, s'a făcut unirea într'un chip ce nu corăspunde c tuși de puțin principiilor liberale și de echitate; nedrept tiți și loviți se mai simt mai ales că nu li-se garantează o justiție și administrație cum ar trebui, și că după pactul dela 1868 în Ardeal s'a menținut și se menține o lege electorală și de presă necomparabil mai severă dec t cea din Ungaria. Gravaminele noastre cele mai principale

sînt cele-ce isvorăsc din călcarea legii egalei îndreptăţiri, care a ajuns literă moartă. Ba fiecare guvern a progresat atît de mult în nesocotirea acestei legi, că ađi eată, am ajuns sę vedem cum în cercurile politice maghiare se discută pe faţă dacă nu ar fi mai bine sę se şteargă cu desęvîrşire această lege.

Îmi vine aici în minte o întęmplare istorică Nu-'mi aduc aminte care rege elin era foarte aspru în stăpînirea sa: nu respecta legile, ci era tiran cu poporul. O femeie cu toate acestea se ducea đilnic şi se ruga în biserică pentru dînsul. Striga cu voce tare ca Dumnezeu sę deee vieaţă lungă regelui. Regele, el însuşi auđise aceasta şi o întrebă: cum de ea se roagă pentru el, un rege tiran. Ea spuse atunci: Maiestate, eşti al treilea rege tiran, mai tiran decăt antecesorii tęi. Mę rog deci lui D-đeu sę-ţi dăruiească vieaţă lungă, ca astfel fiul tęu sę vină căt mai tărđfu la domnie, deoarece-ce el va fi de sigur şi mai tiran. — Aşa sînt şi naţionalităţile din Ungaria cu crizele guvernamentale: Se tem tot de mai ręu şi în aşa sens ele totdeauna sînt guvernamentale.

Că această purtare a guvernelor maghiare faţă cu naţionalităţile este contrară spiritului în care s'a făcut legea dela 1868 şi în contradicţie flagrantă cu promisiunile ce Maghiarii au făcut înainte, resultă din următoarele: La 1866 în ręspunsul la mesagiul Tronului dieta a đis între altele: *»Nu vom uita apoi, că nemaghiarii din Ungaria sînt tot aşa fii ai patriei ca Ungurii şi cu toată bună-voinţa vom căuta sę asigurăm prin lege tot ce este în interesul lor şi al patriei«.*

Oare aşa s'a făcut, oare nu sînt cele mai multe cuceriri momentane de atunci ađi numai litere moarte?

Eu, dlor juraţi, nu sciu cum vę închipuiţi D-Voastră misiunea legilor; cred însă că nu are nici un înţeles, nu se rentează deloc a osteni şi a cheltuì făcënd legi ca

apoi ele s'ar nu se țină. Ear' art. 44 al legilor din 1868, s'unt atâtea probe, că se nesocotesce.

'Mi-s'ar putè imputa că rischez o afirmare prea îndrăsneată. În fața acestei imputări aș putè însă, la rîndul meu, s' opun o mulțime de fapte, din care reese în chip neîndoios dreptatea afirmării mele. Pentru-că pe ori-ce teren ne vom uita, în vieța practică nu vom observa decât călcarea legii egalei îndreptățiri.

Și jigniți s'ntem nu numai pe terenele unde guvernul își poate întinde puterea: în administrație și justiție, ci și pe terenul bisericesc și mai ales școlar.

Ear' că aceste drepturi naturale ale poporului e p'ecat s' fie călcate din chiar al statului interes, reese din însăși învățăturile lui Amos Comenius, a cărei iubileu de 100 ani s'a s'rbat atât de frumos în acest oraș. Nu Comenius a desvoltat cu atâta frumseță și putere dreptul ce-l au popoarele de a-și educa fiii în spirit național și în limba maternă? Lasă-ni-se noue acest drept? Nu!

Poate fi atunci acusat Dr. V. Lucaciu pentru-că s'a ridicat întru ap'erarea acestui drept?

De sigur că nu.

R'espunde apoi procurorului, care a imputat că Românii merg orbesce după preoții lor amăgitori (ámitok).

Nu este exact, ȃice dl Coroianu, că poporul merge orbesce, pentru-că el ar fi incult. Inculți s'nt mulți și între Unguri! Ci ascultă de preoți, că ei vor binele națiunii, țeranii sciu aceasta, s'nt conscii de naționalitatea lor, cunosc bine pe cei-ce le vor fericirea. Și dovadă despre aceasta dau chiar cei din Șișesci, pe care preotul lor iubit abia îi poate reținè s' nu treacă la ortodoxism, numai pentru-că episcopul a lovit în Drul Lucaciu. Eată cum țeranii români țin la conducătorii lor. Și de sigur că nu ar ținè așa, dacă nu ar simți că la bine și fericire duce această iubire cătră preoții lor.

Drept probă, dlor jurați, despre starea noastră culturală, care nu este câtuși de puțin așa înapoiată cum o prezentă dl procuror-suprem, este și împregiurarea, că *noi am dat României nu mai puțin decât 6700 tineri cu învățatură*, care aici nu au putut să trăească, deoarece-ce regimul pe care procurorul îl servește, a închis pentru noi toate căile vieții noastre publice. (Mișcare în public. Jurații dau și ei semne de neplăcere.)

Describe apoi cu cele mai vii colori goana ce guvernul a întreprins-o în contra tuturor Românilor cu carte, arată cum dacă țărâtimea este înapoiată, cauza nu este indolența ce am avè-o, ci asupririle sistemului actual de guvernament.

Președintele îl întrerupe, dîcînd că face digresiuni vorbind de politică.

Dl Coroianu spune însă, că tocmai dîsele dlui procuror 'l-au îmboldit să stăruie asupra cestiunii politice. Și apoi se nu se uite că e vorba aici de un proces politic.

Termină spunînd, că dacă Ungurii vor prosperarea țerii lor, să respecte dreptatea, să nu calce peste celelalte naționalități, să nu uite mai ales învățămintele ce le dă istoria, care arată că toate popoarele conduse de alte sentimente decât al bunului, frumosului și adevărului, au perit.

Așteaptă dela jurați ca prin verdictul lor negativ, să satisfacă pe un om acusat fără temei, să satisfacă însași dreptatea.

După discursul dlui Coroianu, care a ținut mai bine de o oară și jumătate, președintele suspendează ședința pe 10 minute. După redeschidere, întreabă, dacă acusatul voesce să vorbească mai pe larg, ori va fi scurt de tot la vorbă

Dl Lucaciu declară că voesce a vorbi mai pe larg. Președintele fixează continuarea ședinței pe oarele 2 după ameași.

(După ameađi).

Faptul că domnul *Dr. Vasile Lucaciu* persistă în hotărîrea sa de a se apëra românesce, a amărît pe Unguri. În public s'a observat o mişcare.

Preşedintele chiar la începutul discursului dlui *Dr. V. Lucaciu* a trebuit să sune clopoţelul.

Un jurat (Márk Endre) invită pe acusat să vorbească unguresce, deoarece-ce şcie această limbă.

Acusatul spune însă prin tălmăciul, că are să se folosească de dreptul ce-'i dă legea: se va apëra în dulcea sa limbă românească.

Juraţii auđind aceasta își exprimă năcazul în chip vëdit.

Cu toată pornirea lor şovinistă însă, sonorele cuvinte românesci ale acusatului îi captivează. În public unii se năcăjiau şi afurisiau pe *Dr. Lucaciu*, cei mai mulţi ascultau însă miraţi *primul discurs românesc ce s'a rostit înaintea unei instanţe judecătoreşti din Dobriţa.*

Discursul acesta este poate cel mai celebru din câte a rostit dl *Lucaciu*. Plin de avënt naţional, cu vervă, o căldură care a pătruns până la lacrimi pe toţi Românii de faţă şi mai ales plin de acea demnitate, cu care un naţionalist revoltat stă în faţa grămeđii de insulte ce 'i-se aduc lui şi naţiunii sale.

Discursul domnului *Dr. Vasile Lucaciu.*

Onorată curte! Propunerea dlui jurat ca să vorbesc în altă limbă decât aceea a dulcii mele mame, îmi vine tocmai bine. Pentru-că nimic ca această invitare nu dovedesce, că e vorba aici de o inscenare politică cu scop, ca în acelaşi timp când sînt dat judecătii şi poate temniţei, să 'mi-se iee şi mărturie că renunţ la dreptul acordat

nouă prin legi de D-Voastră votate și de Regele apostolic al statului Sf. Stefan subscrise.

Tocmai acest lucru arată însă, că nu eu vreau să arăt pe Români puși față în față cu Ungurii, ci chiar un membru al juriului vrea să se confirme aici o luptă ce demult se dă între D-Voastră și noi. Cu părere de rău însă, dar' nu voi pute să satisfac dorința on. domn jurat de a mă auzi vorbind ungresce.

Președintele: Rog pe dl interpret să rezumeze cele spuse de dl Lucaciu, pe care dealtfel îl rog să fie cât se poate de scurt în vorbirea sa.

Interpretul rezumează cele spuse de acusat.

Dr. Lucaciu (continuând): Când am fost învitat aici pentru instruirea procesului ce 'mi-s'a intentat, un prieten m'a întrebat numai decăt: Ce punct de mâncare vei lua ca să te aperi? Par'că vedeam petrecându-se atunci sub ochii mei momentul de față: pe procuror cu acusa lui Bgrozavă, că am Uagitat la iură înj, contra naționalităților, crimă ce se pedepsește cu mare asprime a legilor patriei noastre. Am și deci: Mă voi duce la acel monument care împodobesce grădina publică a colegiului, monument ridicat în memoria celor căduți la 1848—49 în lupta pentru libertăți și mă voi însufleți dela acel monument vestitor al virtuților cetățenesci, dela acel monument, pe care pietatea D-Voastre 'l-a înălțat deasupra osemintelor părinților și fraților D-Voastre, pe care însuflețirea națională 'i-a preamărit de semiței ai libertății.

De acolo inspirat, voi veni și voi spune acuatorului și judecătorilor mei, că și inima mea este plină de sentimentele ce au mînat la luptă pe acei eroi ai D-Voastră, că și în pieptul meu clocotesc și se dospesc aceleași sentimente care nu lasă să odihnească pe fiul iubitor al națiunii sale câtă vreme își vede în suferință frații, voi spune, că lupta pentru naționalism este privită

ați de reprezentantul puterii publice unguresci ca crimă. Și-mi propuneam să vă întreb: Oare frații și nepoții acelor semidei lăsa-vor ca mormântul pe care dl procuror l-a deschis în mijlocul nostru, că D-Voastră în acel mormânt să îngropați cel mai nobil sentiment, cea mai frumoasă nisuință spre eluptarea drepturilor și a libertăților naționale, ca acel mormânt să fie astrucat cu țărîna verdictului de osândă al D-Voastre; oare umbrele celor căzuți atunci și slăviți de D-Voastră nu vor veni să se pună între D-Voastră și mine, înaintea mesei la care stau, și privind spre D-Voastră să Vă servească de un memento, să Vă arete că *pe căi greșite purcedeți când luați la goană pe un luptător național, numai pentru-că el aparține altui neam decât cel maghiar?* . . .

Dlor jurați! Să nu uitați și nici să credeți că idea libertății este un soare numai pentru o plantă ori un sentiment al unui singur om. Nu, dlor, *idea libertății este isvorul bogat de virtuți care se deosebește de direcție popoarelor, este soarele la care ne încăldim cu toții, care cu o putere deosească luminează mințile și inobilează inimile tuturor naționalităților.* Și numai acele popoare s'au arătat virtuozitate, care au înțeles cum trebuie și au urmat cu toată curățenia principiul sublim al libertății, al naționalismului. Cele mai frumoase pagini ale istoriei omenirii sînt acele scrise cu sînge vîrsat pentru libertate.

Ea ne învață, *că numai acele popoare s'au ridicat, care au avut mulți fii gata de a se jertfi, ear' cele care nu au înțeles ce este lăpădarea de sine și au jignit în desvoltarea lor pe alte popoare, stavilind în cursul ei cultura umană, chiar dacă s'au ridicat pe vre-un moment de impunătoare forță, în urmă au căzut, au dispărut, încât ați abia ca amintire istorică mai sînt: urme neperitoare doar' numai în nume rău au lăsat!*

Și când mă provoc la istorie, cred că nu am trebuință de analiză filosofică, să expun în ce măsură mă

inspiră pe mine învățăturile bune ale istoriei, nici să vă spun cu ce măsură D-Voastră să aplicați pentru poporul nostru dreptul național, dreptul de a se iubi, ear' mie, modest luptător național, cât drept 'mi-se cuvine să fac și eu pentru națiunea mea.

Istoria îmi aduce însă aminte un lucru: că un luptător național trebuie să-și precizeze punctul de vedere fie în ceea-ce privește politica, fie în ceea-ce privește cultura; trebuie să arete pedestalul pe care stă luptând pentru binele obștesc. În stadiul acesta cred că eu am aflat punctul de plecare: peatra ce servește de basă pedestalului meu este caracterul meu de preot, care îmi impune lupta pentru sfintele drepturi ale națiunii mele suferinde; ear' pedestalul de pe care predic nu poate fi altceva, decât punctul de vedere modern al liberalismului combinat în strînsă legătură cu legile eterne ale moralei, ceea-ce pentru mine înseamnă *morală evanghelică*: fiecare națiune să se desvoințe în libertate deplină, sentimentele nici unui popor să nu fie jignite în avîntul lor. Libertatea numai așa practică se poate să rămînă idealul splendid al popoarelor cu rîvnă de viitor fericit, al popoarelor care vor să fie socotite fruntașe, altfel se prefăce în venin ucidețor. Ucide pe cei-ce au înțeles-o pe dos, care însă înainte de a perî, au adus stricăciuni incalculabile popoarelor ce voiau să deie înainte.

Președintele înterupe pe orator, invitând pe talmaciu să expună cele rostite.

Dr. Lucaciu declară că la urma urmelor nu-i pasă cât și cum înțeleg jurații din apărarea sa. Întrerupt fiind, ține a accentua, că tocmai acest incident este cea mai vie dovadă că e *absurditate a face justiție prin talmaciu*.

DI Iosif Nestor talmăcesce declarația acusatului și spune că-i *este cu neputință a apropia măcar, talmă-*

Balogh Ferencz, jurat, ȕice: Nu ȕnteleg de ce acusatul refusă a vorbȕ unguresce, cȕnd scie atȕt de bine. Eu am asistat ŕi ȕn strȕinȕtate la asemenea (?) procese dar' nicȕiri acusatul nu putea cere sȕ fie ascultat ȕn limba sa maternă, dacȕ aceasta nu era limba statului.

Dr. V. Lucaciu: Dlor, eu nu sȕnt strȕin aici, ȕi sȕnt ȕn patria mea, am dreptul sȕ mȕ apȕr ȕn limba mea maternă, ŕi dacȕ e sȕ rȕspund dlui jurat, acest rȕspuns nu poate sȕ fie decȕt sȕ-i atrag atenȕia din nou asupra chipului cum se servesce justiȕia ȕn Ungaria.

Apȕrȕtorul Coroianu: Dle president, vȕ rog sȕ se iee ȕn proces verbal declaraȕia fȕcută de dl tȕlmaciu, care a ȕis, cȕ ȕi este cu neputȕnȕ sȕ reproducȕ cu fidelitate ceea-ce acusatul aduce ȕn discursul seu de apȕrare.

Presidentul: Dl procuror are ceva de obiectat ȕn contra acestei cereri a apȕrȕtorului?

Prim-procurorul Cserna Vincze nu se ȕpotrivesce.

Cererea apȕrȕtorului se admite.

Dupȕ-ce preŕedintele ȕnvitȕ pe tȕlmaciu sȕ iec notiȕă despre tot ce va vorbȕ acusatul, —

Dl Dr. V. Lucaciu cere sȕ se constate ȕncȕ odatȕ, cȕ e nemulȕumit cu tȕlmȕcirea slabȕ, care nu este nici mȕcar copia palidȕ a discursului seu.

Interpretul Nestor spunȕnd asta, juraȕii zȕmbesc ŕi spun cȕ acusatul sȕ vorbeascȕ unguresce, ŕi-'l vor ȕntelega bine.

Dr. V. Lucaciu: Probe, domnilor juraȕi, cȕ po-
poarele cu idei confuse ŕi greŕite asupra libertȕȕii ŕi
culturii pier cu vremea, ne dȕ istoria destule. Pentru-cȕ
n'avem decȕt sȕ ne ȕntrebȕm cum au cȕdȕt imperiile
mari antice ŕi cum dovadȕ cȕ cultura adevȕratȕ ȕn ori-ce
ȕmpregiurȕri trebuie sȕ se ȕnfȕȕeze ȕn toatȕ plenitudinea

sa, este împregiurarea, că cultura adevărată s'a menținut, a trăit și în mijlocul celor mai grele vremuri. Cultura romană s'a păstrat veacuri de-arîndul, pe când poporul răsboinic al cărui Hamilcar învăța la ură, a perit. De ce? Pentru-că nu era îndreptățit, nu poate fi etic ca sentiment ca ura să fie luată drept vîrtute și isvor de viață al unui popor. Mai eclatant ne arată aceasta sfînta religie creștinească, care s'a închiegat cu toate-că era atît de mult combătută și s'a întins peste toată suprafața pămîntului. Pentru-că această religie e morală. Și tot numai pe basa adevăratei morale s'au putut constitui state moderne ca Francia, Italia și altele, și s'au sfîrșit state la a căror întemeiere nu au presadat principii sănătoase, ci tendențe nedrepte, caracteristice evului mediu. Și aflăm că din chaosul emigrațiunii popoarelor au răsărit insulele culturale sub formele atrăgătoare ale statelor și ale națiunilor ce stau ađi în fruntea civilizațiunii omenirii. Așa Italienii, Francezii, Englezii etc. ni-se presentă ca rezultat de asimilațiune naturală a diverselor popoare. Centrul de cristalisare sau de formațiune al acestor state și națiuni a fost puterea culturală, combinată cu morala evangelică, care împreună lucrând au dat formă maselor crude.

În patria de state unde trăim noi deasemenca se arată o tendență medievală. Ear' cît de neîndreptățite și fatale sînt aceste tendențe, arată tocmai cele-ce se petrec la noi: aducerea mea aici, înaintea D-Voastre, care nu mă puteți înțelege vorbind limba mea maternă — procedînd deci conform legii — dar' nici mă puteți sili să fac altfel. Aceste tendențe nu au succes însă în imperiul nostru, ci din contră au deșteptat sentimentul național în fiecare popor din acest imperiu, așa că ađi aceste popoare stau ca tot atâtea individualități naționale, pretindîndu-și drepturi naționale, aspirând la libertate și independență națională. Dovadă eclatantă despre această

stare de lucruri este faptul, că aici nu a fost nici-odată o putere culturală superioară, care se poată servi ca centru de nouă formațiune de popoare.

Și e rău, dlor, ca să Vă faceți servi ai unei tendențe neîndreptățite, pentru-că un stat cărui îi lipsesce cristalisarea, acea putere care tinde la formarea și întărirea statului și naționalităților, nu poate dăinuî. Ear' statul nostru are mai multe naționalități, a căror slăbire este peste putință să întărească statul. Caracterul poliglot al statului există demult, dela fondarea statului. Nu se poate tăgădui aceasta nici cu privire la prezent, cu atât mai puțin pentru viitor, pentru-că vieța popoarelor se desvoaltă în spirit național.

Interpretul Nestor se încearcă a tălmăci cele dișe până aci.

Dr. V. Lucaciu continuă: *Tendența periculoasă ce s'a ivit între Unguri este **idea de stat maghiar**, care eată a adus rod: procesul de ași.* Nu spre un ideal frumos duce însă această tendență, ci meschinărie este, ca să se iee la goană un Român, arătându-l ca pe un agitator, când el nu calcă o singură literă a legii. Nu asta poate fi un principiu de stat, ci idealul spre care se tindă toți factorii hotărîtori dintr'un stat trebuie să fie *validitatea fericirii familiilor, a tuturor cetățenilor.* Astfel înțeleg eu idealul, adevăratul liberalism, ear' nu ca în prezent, când în stat cei care se fălesc că au luptat odinioară pentru libertăți, se devină opresori, agresori, atentatori la vieța publică a altei naționalități. Basa statelor neputînd fi decât morala, înțelegere între cetățeni neputînd fi decât acolo, unde morala se respectă, evident că *idea de stat maghiar* provocând lupta între naționalități, nu poate să fie decât *imorală*. Este cu atât mai imorală, cu cât pretinde să mă lapăd de eul meu.

Da, acest ideal maghiar, acest altar la care Vă închinați cu toții, este, ce-i drept, împodobit cu steagul

liberalismului, dar' el îmi cere ca jertfă limba și naționalismul meu. Ei bine, eu nu mă voi închina unui astfel de altar, pentru-că apropiindu-mă de el, aflu că emblemele libertății sînt înșelătoare, și în loc de a mă primi cu atribuțiunile mele naturale, cu care m'am născut în lume și cu care trăesc în familie și societate: cu atribuțiunile românismului meu, cere dela mine să mă desbrac de toate acestea.

(Tălmăcire.)

Când Ungurii au venit aici, pe aceste plaiuri frumoase ale patriei noastre, și diferitele naționalități de aici 'i-au lăsat să întemeieze stat, nu a fost vorba de stăpâni și stăpâniți, ci a fost vorba de un stat constituit din popoare cu drepturi egale și naturale și politice, precum dice un celebru istoric al Ungariei: »*Dexteram dantes pactum fecerunt!*« Și numai cât timp și când acest principiu scos în relief de chiar fondatorul statului s'a respectat, nu a fost vorba de idee de stat național-maghiar. Ear' de când a răsufat și a câștigat teren această idee mesteșugită, ea culege prea multe jertfe. Adevărații patrioți maghiari, cei nepreocupați și cu inima neîncolțită de șovinismul periculos, se vor întreba însă și ei, dacă e bine să fie astfel de jertfe, și vor căde de sigur pe gânduri, întrebându-se: Unde au să ducă aceste lucruri?

(Tălmăcire.)

Că au motive să stee pe gânduri, e natural. Pentru-că e vorba de pericolul ce amenință o lege făcută de cei mai moderați și totdeodată mai cuminți Maghiari, e vorba de sacrificarea, ștergarea cu desăvîrșire a legii dela 1868, în care sînt expuse principiile profesate de Széchenyi, Deák ba chiar și de Kossuth, deoarece-ce în diferite rînduri, mai ales după înfrângerea ce a suferit-o când cu încercarea de a fonda un stat național maghiar, a accentuat și el, că dela împăciuirea naționalităților din patrie depinde tăria acestui stat. .

Toți acești bărbați au voit să ne dea atunci o basă de înțelegere.

Cum și de ce s'a deviat dela acea bună intenție, cum de ați un reprezentant al guvernului vine și mă acuză pentru fapte care nu sînt pedepsite de legile țerii, și crează o situație periculoasă, silind pe o ceată de cetățeni onorabili ca sau ei să judece în necunoscință de cauză, sau eu să fiu silit a renunța la drepturile mele naționale, ear' un jurat cere să renunț la un drept înscris în lege? Nedumerire mare.

De aceea, mult aș dori să Vă desbrăcați de ori-ce patimă, de ori-ce influență primită din cetirea presei maghiare, care întortochează totul și făcându-Vă cunoscute ideile și sentimentele noastre, să judecați cu atîta sânge rece, cu cîtă sinceritate eu Vă voi expune idealul nostru național. De sigur că ați aplauda atunci, ați recunoaște că în acțiunile mele modeste pe terenul național și bisericesc nu am fost și în conducerea mea nici odată, decât de iubirea neamului meu și a patriei.

(Tălmăcire, — care se face însă atît de rău, că acusatul cere să se facă repetit).

Vedînd abaterea dela principiul legii de naționalități, Românii se întrebă toți: Oare sinceră a fost acea legislațiune ori nu? *Eu și cu mine mulți, cred că nu a fost sinceră. A fost numai rezultatul unui moment de luciditate, ear' de atunci s'a pornit o evoluțiune nefirească, care pe noi ne jignesce adînc, care a conturbat întreg organismul statului, care a împins la luptă popor contra popor, pentru-că, dlor jurați, ați tot organismul oficios și neoficios s'a pus în serviciul unei mișcări, care tinde la nimicirea drepturilor noastre naționale.*

(Tălmăcirea făcîndu-se eară rău, acusatul protestează a treia-oră în contra chipului cum 'i-se primesce apărarea).

Președintele: Rog pe acusat să fie scurt, să se mărginească la discuția celor aduse de procuror în actul de acuzare, ear' să nu facă politică.

Dr. V. Lucaciu: *Da, voi fi scurt, căci dacă ar fi pe dreptate, se spun toate suferințele noastre, ar trebui să proclamăm localul tribunalului de locuință permanentă, căci Doamne, multe amar de lucruri ar fi de spus. Și așa pe scurt însă, trebuie să spun ce ne doare mai tare: onestitatea politică impune aceasta. Voi spune cu demnitate și cu tărie, că toată presa maghiară și toată puterea publică a statului, cu desconsiderarea tuturor re-soanelor de drept, de justiție între popoare, de echitate și de cultură morală, lucră spre realizarea **utopiei ideii de stat maghiar**. Și acum Vă întreb, dlor jurați, că în această luptă imorală, în această febrilă fermentațiune, în această fatală pornire a factorilor conducători în statul nostru, unde rămân drepturile asigurate ale națiunilor nemaghiare, unde rămân cele mai justificate și mai sfinte nisuințe ale noastre spre cultura și desvoltarea individualității noastre naționale? Toate acestea, durere, au devenit lucruri iluzorii și efemere pentru noi; legea pentru egala îndreptățire a naționalităților este numai o escamotare a lumii culte, este praf aruncat în ochii popoarelor civilizate, ca nimeni să nu observe ce se petrece în țeara noastră, și așa se se poate realiza în tignă idealul **imoral și imposibil: utopia de idea de stat maghiar**.*

*Această evoluțiune sinistră în sistemul politic ne-a exclus pe noi din legislațiunea țerii, așa că ați suntem siliți a ne da seamă asupra situației la tribunalele corecționale, în ușa temnițelor. Vă asigur însă, dlor jurați, că virtutea noastră cetățenească și rezoluția noastră în eluptarea și reclamarea drepturilor nu slăbesc nici înaintea tribunalelor, nici în pragul temnițelor D-voastre, și vă asigur că în contra acestui sistem politic de asuprire și nimicire vom protesta și din fundul temniței, mai ales de acolo, căci **nicăiri ca în temniță și nimeni ca cel cu lanțurile pe mâni și picioare nu poate să dorească mai tare libertatea, să se umple de curagiu și bărbăție pentru***

a lupta ca adevărul să triumfe, nimeni ca cel apăsător nu se însuflă mai mult de dorul și iubirea națională.

(Tălmăcire.)

'Mi-se dicea să nu fac politică în apărarea mea. *Dar' oare acuză nu este dela început și până la sfârșit politică?* Am fost și sunt silit să fac și eu acele excursiuni istorice, ca punând icoana trecutului alături de cea a prezentului, să reese luminos inferioritatea stării ce ne apasă.

Revin la acuză. Declar cu toată convingerea patriotului împăcat cu conștiința, că pe nedrept sunt acuzat. Voiu înfrânge însă întreaga acuzare.

Ce cuprinde hârtia incriminată?

Ea se referă la Memorand, și ca să puteți înțelege întreaga afacere, trebuie să vă spun ce cuprinde acest Memorand. Dacă voiu reuși să vă fac cunoscut dreptele noastre dorințe aici formulate, dacă ați vedea în serviciul căror idei m'am pus, dacă vă puteți apropia convingerile ce noi le avem cu privire la idealul nostru național, o, de sigur că în naționalistul care vi-se înfățișează de acuzator ca agitator antipatriotic, n'ați vedea decât un bărbat al națiunii sale, un patriot care vrea mărirea patriei. Ați da atunci un verdict de achitare.

(Tălmăcire.)

Președintele: Învit pe acuzat să lase cestia Memorandului.

Dr. V. Lucaciu: Deduc, din această învitare a domnului president, că domnii jurați cunosc Memorandul, ceea-ce în cazul de față e neapărat trebuincios, deoarece procurorul de acolo a pornit. Eu acî voiu aminti de el numai într'atâta, întrucât se impune cu rigoare.

Am să declar mai înainte de toate, că noi am lucrat întotdeauna pe față și în marginile legii. Memorandul nu poate fi decî privit nici el ca o lucrare anti-patriotică. El a fost înaintat Monarchului și nu cuprinde

agitare la ură în contra naționalităților, ci este un protest în contra actualului sistem de guvernare.

Când noi plătim tribut și vërsăm sângele pentru țeară în aceeași măsură ca ori-care naționalitate, când prin muncă, pe soare și ninsoare căutăm să ne susținem și să înmulțim bogăția națională și a statului, cum vine procurorul să ne tracteze astfel? Crede, că vorbind cu dispreț despre noi, că acuzându-ne ne va demoralisa, ne va intimida și ne va face astfel accesibili pentru idea de stat maghiar și că ne va slăbi în simțul nostru național? Se înșeală. *Pe lege basați și de intenții patriotice curate inspirați, în nici o acțiune a noastră frica nu are să ne însoțească.*

(Tălmăcire.)

Mirarea noastră în fața tendențelor Maghiarilor de a înăbuși în celelalte naționalități simțul de libertate este cu atât mai mare, cu cât istoria maghiară are atâtea pagine triste despre luptele pentru libertate.

Însuși Pulszky a dis că *forma actuală a statului este rezultat al conspirațiilor.* Va să dică luptătorii D-Voastre naționali au luptat și în ascuns, ba v'ați făcut tovarăși cu state străine, dușmane monarhiei. Astfel oare nu Bercsényi a fost trimis și a stat doi ani la curtea rusească numai pentru a-i câștiga pentru revoluția ungurească și în contra stăpânirii pe care o declaraserăți străină. Dar' Klapka cu soții sei n'a conspirat și el în Italia, pe când Românii nostri își vërsau sângele pentru Tron.

Și ați luptat D-Voastră atunci contra asupritorilor pentru-ca ați înșivă să deveniți tirani, și-am vërsat oare noi sângele pentru patrie, ca să nu fim liberi, ci tratați ca supuși și sclavi? Oare asta e menit să fie rezultatul acelor lupte: să stați ca curte cu jurați și să mă judecați, pentru-că am făcut lucruri, pe care dacă aș fi dintre ai D-Voastre de sigur nu m'ați fi dat în judecată. Trist

lucru. Pentru mine cu atât mai trist, cu cât omoriți un ideal.

Ce, vă ridicați contra unei lupte drepte, fâțișe? V'ar plăcè mai bine să conspirăm și noi? Nu vedeți cum străinii stau la pândă, cu scara răzimată de zidul cetății, gata a sări îndată-ce încăierarea internă ar ușura asaltul.

Ear' sistemul actual dă dușmanilor statului motiv de a crede că ar putè să găsească aici prieteni; eată de ce acest sistem este fatal Ungariei. Din bună vreme vă întoarceți, calea pe care ați apucat nu duce la bun sfârșit.

(Tălmăcire.)

De unde atâta pornire fatală?

Ungaria a ajuns față cu noi întocmai ca doctorul cu bolnavul, cărui îi dîce: Scoală-te și mișcă, nu ești bolnav. Acesta însă nu poate, căci durerile îl leagă greu de pat. Așa și deținătorii actuali ai puterii statului în cazul de față dl procuror, spune că n'avem cause a ne plînge, a ne simți rău, ci numai ideile noastre separatiste și alte gogorițe, ne fac să ne credem împilați în această patrie. În cazul de față pacientul nu este un rob legat de pat, ci o ființă conșcie de sine, care scie până când și cât să sufere. Și cine ia responsabilitatea vremii ce poate urma, când morbosul va rupe patul și lanțurile cu care este legat? .. Și cine, în veacul acesta, va tăgădui că tendențele unui popor spre libertate sînt justificate, că popoarele au dreptul ca ele singure să-și croească viitorul?

Așa fiind, jos hegemonia, jos cu stăpînirea ce tînde a nimici. Dacă Ungurii voesc libertate și independență națională, Românii de ce n'ar voi și ei libertatea și independența lor.

E timpul ca să lucrăm și noi pentru acest ideal.

Ungurii demult nutresc tendența de independență completă. Însuși Jókai a dîs la 1884, înainte a alegătorilor sei din Cașovia, că toți Maghiarii doresc independența

națională; guvernamentalii întocmai ca și kossuthiștii. Deosebirea numai că cei dintâi nu-'s nerăbdători, nu se precipitează, ci așteaptă timpul potrivit. Și acest timp îl găsește dl Jókai, pe când le va succede Maghiarilor a asimila toate națiunile conlocuitoare. Da, dar' când e vorba de independența națională a Ungariei, avem și noi cuvântul nostru de ținut. Doar' nu sîntem numai umplătură în acest stat, numai cantitate neglijabilă, ci un popor cărui 'i-se cuvine un rol în stat.

Dacă e deci să se facă dreptate și egalitate, pe partidele politice și pe toți bărbații politici maghiari care proclamă fără incungiur necesitatea independenței Ungariei să-'i dea procurorul în judecată, ear' nu pe noi, care sîntem interpreții fideli ai sentimentelor unor cetățeni credincioși. Și să se știe, că cine lovesce în noi, conducătorii poporului, cine pe noi ne insultă și ne vatămă, lovesce și vatămă întreg poporul românesc.

BCU Cluj / Centr(Tălmăcire.)y Library Cluj

Distinctivele națiuni române o fac vrednică de societatea popoarelor celor alese. Tocmai de aceea ni-se pare un crivăț, citind scrisesele foilor maghiare: mă înfior de atâtea calumnii ce bâjbăe în ele. Și totuși nu se află procuror care să le tragă la răspundere.

Presa maghiară spune, că statul acesta ori va fi național maghiar ori nu va fi. Proclamă deci pe față stîrpirea noastră, după-cum e vădit, că ea caută a ne înstrăina de patrie și Tron. De patrie crede a ne înstrăina făcînd pe Maghiari să calce legile care-'s alcătuite și pentru ocrotirea noastră, ear' de Tron făcînd sgomot și bucurându-se ostentativ că Împăratul n'a primit delegația românească. Lealitatea noastră stă însă neclintită, virtuțile noastre nu au slăbit cu toate acestea. Dar' politica aceasta nu-'și va ajunge scopurile sale. Pentru-că vii nu vom ceda și așa statul acesta nu o să fie nici-odată național maghiar. Vom iubi patria noastră și

atunci, când se va adevăra consecuența alternativei groaznice ce și-o pune publicistica maghiară, că statul sau va fi național maghiar sau se va șterge de pe fața pământului, și nu le va succede nici să ne înstrăineze de cătră înaltul Tron, nici să facă aici stat național maghiar.

Domnilor jurați! Conte Szapáry a ținut într'un discurs al său, că Coroana poate fi informată pe două căi despre cele-ce se petrec în monarhie: pe cale oficioasă și prin organe particulare. D-Voastră deasemeni sînteți informați în aceste două chipuri: oficios prin procuror și pe cale particulară de prin gazete despre mine și lucrurile românesci. Și una și altă cale e rea. De vreți să judecați drept, primiți informații dela un om, care numai pentru viitorul și libertățile naționale luptă.

(Tălmăcire, — care s'a făcut earăși defectuos.)

Domnul procuror ca să poată băga zizanie între Români și Unguri, ca să poată predispuce pe cestia din urmă în contra noastră, ținând că sînt între noi oameni, care nu consimțesc cu principiile actualilor conducători ai Românilor. Durere, sînt și de acestia, e adevărat. Nu e nevoie însă ca să arăt cum se produc astfel de oameni, vreau să Vă amintesc numai, că ați avut și D-Voastră de luptat în contra astorfel de oameni ai D-Voastre. Ear' cît despre ai noștri, ei sînt foarte puțini, disprețuiți și făcuți de ocară pe cum merită înaintea poporului românesc, pe cum s'a adevărit chiar în zilele acestea mai recente, când simbriașii guvernului maghiar, sateliții perfidi ai șovinismului au voit să ne spargă rîndurile naționale, voind a mîngi chiar caracterul meu nepătat, cu propriile lor infamii.

Mă acuză apoi dl procuror că sînt agitator. Da, sînt agitator și mă fălesc de acest nume, pentru-că da, agit! nu în contra patriei însă, ci în contra sistemului actual susținut de dl procuror, sistem cu atât mai de

combătut, cu cât el ne învrăjbesce și cu cât ar fi de dorit ca popoarele din patrie să trăească în bună pace.

Și apoi dacă eu agit combătând un sistem de guvernament pe care îl combate partide întregi politice maghiare, apoi agită și Dobriținul întreg, căci la alegeri și Dobriținenii au luptat în contra actualului sistem de guvernament.

Este cu atât mai neîntemeiată acuzarea ce 'mi-se aduce că am agitat la ură în contra vre-unei naționalități, cu cât nicăiri în convocarea mea nu se găsește cuvântul »națiune« ori »naționalitate«, ci am vorbit numai de sistem de guvernare.

Ei bine, când în așa chip se pun la cale procesele în contra noastră, apoi *ne convingem tot mai tare, că nu mai e de dus cu stăpânirea ungurească!*

(Tălmăcire.)

Dl procuror a mai avut apoi o idee nenorocită care e o rușine pentru veacul nostru: s'îi enunțe că **amăgitorii popoarelor** (preoții) *au inventat cestiunea naționalităților*. Par'că popoarele ar fi cine scie cât de mulțumite, și numai noi 'i-am răscolit sentimentul de nemulțumire și luptă. A afirma așa ceva însemnează a nu cunoaște deloc popoarele din statul Stului Stefan, ori a fi răutăcios grozav; a spune lucrurile pe dos numai pentru a ponegrî o clasă de oameni, și încă pe aleșii unui popor. Răutatea culminează mai ales în faptul, că procurorul ne numește amăgitori ai poporului pe noi preoții și pe toți cărturarii, care și și noapte duc lupta grea pentru interesele națiunii.

Dar' dl procuror calumniază prin aceasta o ceată de oameni venerabili!

Și ce ați dice D-Voastră, dacă cineva ar vorbi despre Széchényi, Wesselényi, Kossuth și alții ca despre nisce amăgitori ai poporului maghiar, când în sufletele D-Voastre păstrați un suvenir atât de sfânt acestor luptători.

Dl procuror a batjocorit în chip neiertat pe întregul popor român, prezentându-l ca incult, dîcînd că »poporul român incult merge orbiș după preoți«. Par'că țeranii nostri ar fi nisce masse inconșcii, pe care se le duci cum îți place, par'că ei nu ar ști cine le voesce binele și de cine se se ferească. Ba dl procuror intră în biserica românească, afirmînd că preoții nostri predică ură dela altar. Și spune aceasta fără a aduce măcar cel mai slab motiv.

Trist, când un procuror-suprem aleargă la asemenea apucături.

Dar' se presupunem, că în adevăr ar fi ceva-ceva ce apropie adevărul, că preoții nostri predică naționalism dela înălțimea altarului. Oare aceasta ar însemna că agită în contra patriei, că agită la ură în contra naționalităților?

Preoții maghiari, și îndeosebi cei reformați, ce au tăcut ei oare, nu au predicat și ei de pe amvon naționalism? Chiar în biserica reformată de aici ce s'a întemplat oare?

Ei, dacă preoților maghiari li-a fost permis, dacă în biserica maghiară de aici s'a proclamat independența, *de ce oare nouă, preoților români se nu ne fie permis a susține focul vestal, focul nobil și divin al iubirii de neam și de libertăți?*

De sigur că nici chemarea noastră, a patrioților români, nu poate fi alta, decât se propoveduim sfintele învățăminte ale libertății.

Eată de ce stau liniștit în fața D-Voastre, eată de ce cred și sînt convins tare, că o datorie am îndeplinit când am sêvirșit fapta, pentru care dl procuror m'a adus înaintea D-Voastră.

Un singur lucru mă surprinde de altfel în întreaga vorbire a d-sale: cum după insultele ce a adresat națiunii române, terminînd, nu v'a propus să trimiteti felicitări bașibozucilor dela Turda, Șimleu și Arad, acestor eroi

cu care vęd că se identifică națiunea maghiară, dându-mă în judecată pentru-că m'am ridicat și am condamnat faptele lor mârșave.

În adevăr, o injustiție mai mare nici că se poate, decât ca pe noi, care punem stavilă unor porniri rușinoase, desastroase pentru un stat, să fim dați în judecată, ear' cei care în mieș de noapte dau asalt caselor cetățenilor leali, se plimbă în toată libertatea, ba sânt priviți ca nisce bravi.

Eată de ce sper, dlor jurați, că veți respinge cererea dlui procuror.

Veți astupa astfel groapa ce domnul procuror a săpat-o între mine și D-Voastră, între Români și Maghiari. Veți astupa-o cu lozele bunei înțelegeri, cu ramurile dreptății, ca pacea mult dorită să se poată înstăpâni peste popoarele învrăjbite din patrie, ca astfel să se desmintă odată că puterea publică din Ungaria ocrotesc elementele turbulente, ear' pe cetățenii cu credință cătră Tron și patrie îi ia la goană.

Ear' dacă nu, apoi de sigur că nu eu port responsabilitatea pentru vrajba, amarul și ura ce din ți în ți, din pas în pas se măresce și amenință cu desastru patria noastră comună.

Să fiți cu luare aminte!

Nu Vă cer nici gratie, nici indulgență. Dar' Vă cer, ca dacă voiți să Vă arătați vrednici de cei căroră li-ați ridicat monument în grădina publică a D-Voastre, dacă voiți să dați măcar un mic semn de nepreocupație și iubire de adevăr, dacă voiți să arătați că iubiți libertatea, să achitați pe un prigonit pentru dreptate, pe un acusat care n'are alt păcat, decât că își iubesc națiunea, adoară libertatea și uresce sclăvia!

(Terminând astfel discursul seu, strigăte de »Să trăească« au răsunit în sală. Presidentul a sunat clopoțelul ca să facă liniște, mai ales că Ungurii demonstau

enorm în contra domnului Lucaciu. Ședința a trebuit să fie suspendată. Românii toți au felicitat și îmbrățișat pe acusat pentru energica sa cuvântare. Expunerea, felul cum a fost rostită, avântul cu care acusatul și-a terminat cuvântarea, a răpit pe Români, a făcut chiar pe încarnații diariști maghiari să recunoască frumuseța limbii noastre și talentul oratoric al acusatului).

Redeschidându-se ședința, după-ce președintele a reușit a face liniște în sala ce răsună de discuțiunile aprinse dintre Români — înălțați prin atitudinea bravului lor apostol — și între Unguri — revoltați de atitudinea »Valahului turbat«, — a venit rîndul replicii procurorului.

Replica procurorului.

Procurorul a fost foarte slab în vorbirea sa și aproape ridicol în argumentele ce aducea. Ține că nu vrea să se dea înderēt dela discuție, pentru-că îi place lumina și adevărul și mai ales pentru-că vrea și cu această momentuoasă ocazie să arete cât de mult Ungurii sînt drepți, toleranți chiar! Dacă nu ar fi așa, de sigur că acusatul nu ar fi putut să vorbească românesce, aici în cel mai maghiar oraș unguresc.

Dealtfel tocmai chipul în care acusatul a stărunit asupra hotărîrii sale de a vorbi românesce, arată cu ce agitator periculos avem de a face, cât de mult tinde el la a batjocori justiția noastră, a-i lua din caracterul ei maghiar: dar' așa o să vină mîne un Chinez și o să ne ceară ca să-i vorbim în limba lui!

Chiar cu această ocaziune, ține procurorul, cînd acusatul ar trebui să fie modest și blînd, supus cătră legi, dl Lucaciu agită: prin purtarea sa vrea să câștige și mai mult simpatia conaționalilor sei, ca să-i fanatizeze cu atît mai tare, să-i poată cu atît mai mult stăpîni

D-voastră, dlor jurați, veți împedeca însă aceasta. Dînd un verdict afirmativ, veți face să dispară, cel puțin

pe o vreme, de pe arenă acest agitator care este cu atât mai periculos, cu cât e om cult și a știut ce face când a împins la ură pe Români în contra Ungurilor.

Se ocupă apoi de bașibozuciile dela Turda, Șimleu și Arad, despre care ține că le desaproabă și el și ori-ce Maghiar cult! Nici acestea nu au fost însă așa, cum le descrie apărarea. Dimpotrivă, Valahii au fost cei care au provocat. Ține că în Ungaria nimeni nu este apăsător, că dacă noi vrem să poruncim și noi în stat, asta ar însemna anarhie, terorizarea majorității din partea minorităților și alte de acestea, întocmai cum scriu ținut foile unguresci care se ocupă cu cestiunea românească.

Discursul procurorului abia a ținut un sfert de oră.

Și acest sărăcăcios discurs însă a mai mângăiat inimile șovinștilor striviți de argumentele ce aduseseră atât dl Coroianu, cât și dl Lucaciu despre tirănia ce ei exercită asupra naționalităților. 'L-au și aplaudat unguresce pentru discursul numai de compătimire vrednic, Cluj

Replica dlui Coroianu.

Onorată curte! Am ascultat cu mare atenție replica dlui procuror, și mărturisesc că ea tare m'a surprins. Cum vine d-sa, într'un proces în care e vorba că Românii sânt puși față în față unii cu alții, ca să învinovățească pe acusat pentru-că el usează de un drept al seu: a se apăra românește, drept înscris în lege. Dar' în chipul acesta dl procuror condamnă legea țerii sale, legea care este, ar trebui să fie garanția cea mai puternică a viitorului acestui stat. Cât de falsă și de nenorocită a fost această acuzare a dlui procuror și cât de nepotrivită este comparația cu afirmarea: că atunci și un Chinez poate pretinde să fie judecat aici în limba sa maternă, reese din chiar spiritul legii dela 1868. Această lege nu vorbește despre noi ca despre nisce străini, venetici, cum ar pute fi un Chinez ce s'ar rătăci prin Ungaria, ci vor-

besce despre noi ca despre un popor autohton, cărui îi recunoște toate drepturile naturale și naționale.

Avem deci a face cu lucruri scrise în lege, și așa fiind părerea dlui procuror privitor la acusat care n'a voit să vorbească unguresce, n'are nici o valoare, n'are deci să vă conducă pe D-voastră când îi veți da verdictul.

Revenind acum asupra chipului cum domnul procuror vrea să apere instrucția defectuoasă ce s'a făcut și felul ciudat în care se primesce apărarea, permiteți-mi să vă atrag atenția din nou asupra traducerii rele a hârtiei în-criminate, trebuie să vă atrag atenția mai ales asupra faptului, că dl procuror aduce numai anume pasage tendențios scoase din convocare, pasage care câtuși de puțin nu exprimă spiritul de care a fost condus autorul hârtiei în-criminate, ci dimpotrivă, sînt scoase așa chip, ca să vă prezente pe acusat în nisce colori neadeverate, cu un caracter pe care nu-l are.

Căci să ne întrebăm, ce a scris dl V. Lucaciu în convocare? A ȃis că sînt bașibozucii cele comise la Turda, Șimleu și Arad. Că aceste fapte nu pot fi altfel caracterisate, mărturie este chiar declarația dlui procuror, care condamnă și el vandalismul comis. Nici în această declarație demnă de altfel, dl procuror n'a mers pînă în capet cu adevărul, căci pe basa informațiilor ce ȃice că a primit despre întemplerile de atunci, vă prezintă un tablou neadeverat despre vandalismul ce s'a petrecut. ȃice că e vorba numai despre spargerea unor ferestri, când se scie, au spus-o chiar foile maghiare, că la Turda în mieȃ de noapte o ceată de 3000 oameni a bombardat în toată regula oare întregi casa unui paćinic cetățean. De ce? Fiindcă cu supunere a adus la cunoștința înal-tului Tron sentimentele și suferințele unui popor credincios.

Ear' că adevăr este afirmarea că în patria noastră autoritățile lasă frâu liber elementului turbulent și pe ce-tățenii și naționaliștii devotați îi persecută, ce dovadă mai

bună ne trebuie, decât că dl Dr. Vasile Lucaciu este adus în fața D-Voastră, dlor jurați, și procurorul cere cu atâta grabă și severitate pedepsirea lui. De ce? Pentru-că a protestat contra barbariilor comise.

Ce o să țină Europa despre justiția maghiară, când va auzi că Lucaciu a fost condamnat, ear' zurbagii dela Turda mișue liber cu miile pe strădi, fără-ca procurorul să fi introdus măcar o cercetare.

Dlor jurați! Mai în iarnă am avut o convorbire cu un înalt dignitar din Budapesta al statului. Bărbatul acesta, învățat altfel, dar' dus și el de curentul nenorocit ce a răpit cu sine pe Maghiari, 'mi-a dis: »Naționalitățile din Ungaria se se facă Maghiari, ear' de nu, se poftescă a părăsi patria!« Mărturisesc, că m'a întristat adânc vedând până unde sovinișmul nesațios duce pe oameni, și am dis, plin de îngrijire pentru patria noastră comună: Dar' ce va fi oare, când naționalitățile ne mai putend suferi maltratarile în care sunt supuse, vedend cum la Turda de pildă, însesi autoritățile dau năvală peste casele cetățenilor leali (căci la Turda s'a găsit răzimată de fereastră o scară a primăriei și d-na Rațiu cêruse asistență polițenească înainte cu o săptămână, dar' s'a refusat), ce va fi, țin, dacă naționalitățile într'o bună țin vor părăsi țeara? Nu va rămâne oare aici un mare gol, un pustiu imens, nu se va produce o crisă incalculabilă, când aproape *două treimi* din cetățeni vor pleca, pentru-că atâta numără naționalitățile din Ungaria. În Ungaria limba maghiară nu o vorbesc decât opt milioane suflete. (Proteste în public și strigăte »Ohó!« Românii țin: »Așa e?« Președintele sună). Pentru-că se nu credeți, dlor jurați, și se nu creadă nici un Maghiar, că plecând noi, o se puteți aduce în locul nostru străini de care numești și acum destui în sinul D-Voastre (alusiuene la Jidani. Corespondentul.) și care v'au împins la fapte rușinoase, pe care însuși dl procuror le condamnă. Și chiar dacă ar veni străini, ei

întărindu-se, înmulțindu-se ar cere drepturi naționale cu vremea. Și ce ați ajunge astfel? Ca să acordați *străinilor* drepturile, pe care le pretinde o populațiune autohtonă?

Ar fi mai bine așa? să dați drepturile străinilor, ear' nu poporului, care în societate cu D-Voastră a apărat patria în vremurile grele?

Tot domnul procuror ȳice, că faptele detestabile, numite de acusat »bașibozucii« le-au săvârșit »*Maghiarii ultraiști!*« Ei, dacă este așa, atunci nu vă declarați solidari cu acești »vandali«, nu-i apărați și nu judecați pe cel care i-a condamnat, a protestat în contra lor, nu iee națiunea maghiară asupra-și cele săvârșite de Turdeni, Șimleeni și Aradani, și eată procesul actual nu mai are basă, căci nu în contra națiunii maghiare, ci în contra acestor bașibozuci a agitat acusatul.

Poate nu vă place, dlor jurați, nu-i va plăcē nici publicului că-i spun acest adevăr. Pentru-că precum domnitorilor, popoarelor și femeilor, așa nici publicului nu-i place dacă i-se spune în față adevărul. Ales când acesta este crud, supărător.

Caracterul meu de apăărător îmi impune însă ca trecēnd peste ori-și-cē considerație, să scot la iveală adevărul, nimic altceva decât adevărul.

De aceea, repetit vă atrag atenția, că nici în convocare, nicici în Memorand nu se cuprinde ce a cetit procurorul.

Domnilor, dacă e să se facă lumină, trebuia ca dl procuror să scie și să vă spună, că citatele cu idei separatiste ce se pretinde a fi scoase din Memorand, nu sânt în Memorand! Ci sânt scrise numai în resumatul tendențios ce foile maghiare, la care s'au străcurat atâția străini, au dat despre cuprinsul acestui act.

Și apoi chiar de ar fi, nu e loc să vorbim aci despre el, căci dacă pentru Memorand învinovațiți, faceți proces contra Memorandului.

Tot așa se nu credeți, că băgând în temniță pe Dr. V. Lucaciu, aveți să omoriți în noi un sentiment, o idee ce vecinic are să trăească. Ideea națională are să trăească și după-ce veți întemnița pe Lucaciu. Închis el, alți de ce ori o sută au să se expună pentru aceleași principii, pentru același ideal.

Tocmai de aceea, aștept dela simțul D-Voastră patriotic și contând pe respectul ce-l aveți pentru dreptate, sper că veți respinge cererea dlui procuror.

Dl procuror îmi impută că m'am provocat la situația politică înainte de 1848 din Transilvania și-mi cetesce din »Aprobate și compilate« lucruri care numai spre onoare nu-i pot servi legislațiunii maghiare de atunci. Las că Românii precum și celelalte popoare conlocuitoare în patria lor iobăgite erau împilate pe acele timpuri; dreptul public al Transilvaniei însă în forma cum era consolidat statul ne arată, că până în 1848 în Transilvania precum nu a existat națiune română, așa nu a existat nici națiune maghiară, ci a existat națiune *sécuească* și *săsească* cu ordinele țerii (Rendek) care din urmă erau compuși din nobili români și maghiari și acestia făceau Statul Transilvaniei.

Acest Stat avea în mână afacerile țerii.

Nu se poate însă tăgădui, că într'însul erau și Români, care ce-i drept cu vremea s'au înstrăinat de popor, dar' în fine erau. Atunci deci, cei aleși dintre fiii națiunii noastre aveau drepturi de gintă. Ați să aruncați în temniță pe un om care nu a cerut decât să se respecte o lege modernă adusă de dieta maghiară, care a protestat contra celor-ce-și bat joc de lege și de oameni? Ați dl procuror mai vine și ne acasă de *comunism politic*, pentru-că voim să ne validăm drepturile noastre și ne împotrivim asimilării? Ne-a mai acusat dl procuror cu *patriotism condiționat*, dîcînd că noi numai atunci ne-am

mulțumiri, când ni-s'ar face toate chefurile, când am fi încungiurați de toate belșugurile.

Cât de greșit, nedrept și necunoscător al lucrurilor noastre este dl procuror, cu ce ușurință uimitoare el acuză.

Oare Dr. V. Lucaciu, cu capacitatea, talenturile și cultura lui n'ar fi putut găsi un loc mai deosebit, mai bine plătit decât biata parochie a Șișescilor. De sigur că da! Și eu sînt pozitiv informat că i-s'au și oferit poziții bune, splendide chiar, dar' el n'a primit, pentru-că pătruns de misiunea sa sfântă, de apostolatul seu măreț, el a preferat să rămână într'un sat, încungiurat de iubirea poporului seu, pentru a cărui fericire nu contenesce a lucra fără preget.

Ear' lucrarea lui nu este de caracter revoluționar, ci este o luptă legală în mijlocul unui popor de ordine.

Ne mai impută domnul procuror că umblăm pe la Bucuresci și dîce că banii ce-'i cheltuim pe acolo, ar fi mai bine s'e-'i dăm pentru școalele romănesci de aici, ca poporul nostru să dea și el înainte în ceea-ce privesce cultura, fiind în present foarte înapoiat.

Mă mir de aceste cuvinte ale domnului procuror. D-sa ca om cult, ar trebui să știe că umblând, călătorind, omul învață, se desvoaltă, câștigă. Călătorind și făcînd cunoscință cu diferiți oameni culți, noi pe la Bucuresci numai cu câștig ne putem întoarce de acolo. Eară validînd aici acasă cele câștigate, evident că tocmai în interesul culturii noastre naționale călătorim.

Ungurii tocmai pentru-că nu călătoresc, nu vor să învețe dela alții, au idei atît de scâlciate.

Și apoi dacă e acuzat Lucaciu că a agitat în contra națiunii maghiare, nu sînteți D-Voastră competenți să aduceți judecată în propria-vă cauză.

Cât despre afirmarea, că în Ungaria toate popoarele sînt iubite și îngrijite deopotrivă, apoi fie-'mi permis a

accentua încă odată, că emigrarea tinerilor nostri culți în România nu se întâmplă de sigur pentru-că doar' stăpânirea actuală ar fi părintească față cu ei, ci pentru-că li-se închid aici toate căile unei vieți ce le compete.

Tot așa de puțin pot crede afirmarea că domnul procuror iubesc deopotrivă pe Maghiari, Slovaci, Români etc. Cel puțin față cu noi nu a dovedit cu nimic îngrijirea sa. Șimleul cade în raionul activității sale. Dat-oare în judecată pe vre-un Maghiar din cei care au devastat casele Românilor? Și nu arată oare tocmai procesul actual cât este de parțial?

Ear' cât despre comparația ce o face privitor la emigrarea nu numai a tinerilor români, ci și a Sécuiilor, apoi nici aceasta nu este deloc norocită, potrivită. Sécuii se duc în țeară pentru-că pământul ardelean unde ei trăesc, este foarte sărac, se duc deci în România la secerat și altă muncă a câmpului și de cele mai multe-ori se întorc cu buzunarele pline, până-ce tinerii nostri duc un capital mare cu ei: învățătura câștigată aici cu multe jertfe ale părinților și înderēt nu se mai întorc, căci nu au la ce, stăpânirea și întregul sistem actual este mult mai vitreg, decât se poată șpera ceva bine, fie cât de mic binele.

Unde este deci egalitatea despre care vorbesce domnul procuror, și unde neexactitatea ce-i impută acusatului, care a constatat și el toate aceste nenorociri ale vieții noastre publice.

Ori egalitate este și ocrotire din partea legilor, când un Român — în cazul de față dl V. Lucaciu — este dat în judecată pentru-că a constatat numai o stare de lucruri ce ne apasă atât de nedrept, ear' haitele turbulente maghiare comit nepedepsite cele mai revoltătoare infamii, comit fapte, care neliniștesc nu numai vieța internă a cetățenilor, dar' compromit statul, întreaga monarchie

chiar în fața Europei. Astfel fie-mi permis să aduc ca exemplu numai afacerea Hentzi și cestiunea cu încetățenirea lui Kossuth și toată afacerea cultului acestui exilat de bunăvoie, pe care-l preamăriți, când știut este că el e inamic declarat al Casei domnitoare și cel mai mare agitator în contra legilor fundamentale actuale ale statului ungar.

Dar' ca să vă mai dau un exemplu de parțialitate a domnului procuror și a justiției maghiare, n'am decât să vă amintesc de tonul turbat în care foile clujene au scris contra Românilor îndată după vandalismul dela Turda. Ba și înainte și de atunci încoace. Ele scriau că »trebuie nimiciti Valahii sălbatici și casele lor dărâmate până în temelie!« Au adus apoi foi din Budapesta portretul lui Lucaciu, scriind că e trădător de patrie, bun de furci, după-cum Românii ar fi și ei toți miserabili, vrednici de bătaie țeapănă. . .

Dat-a oare procuratura supremă maghiară pe vre-un Ungur ori pe o foaie în judecată pentru-că a agitat în chipul acesta la ură în contra naționalităților?

Ba.

Ei, dacă așa merg lucrurile, dacă atât este de tolerant dl procuror-suprem cu Ungurii, mare nedreptate-i face lui Lucaciu, aducându-l înaintea D-voastră, domnilor jurați, și cerând să-l judecați pentru-că a agitat nu în contra unei naționalități, ci a blamat o ceată de oameni pe care însuși domnul procuror îi numesce »Maghiari ultraiști« de care se lapădă, și pe care nu voesce a-i confunda cu întreaga națiune maghiară.

Așa fiind, evident că dl Lucaciu nu în contra națiunii maghiare a agitat și D-voastră prin verdictul ce o să-l dați, trebuie să arătați, că nici D-voastră nu vă identificați cu cei dela Turda, că nu sunteți chemați aici decât pentru a satisface nu patime răscolite, ci să dați expresie adevărului, dreptății.

Achitați deci pe Dr. V. Lucaciu, spuneți că el nu e vinovat de crima ce 'i-se impută.

(După acest discurs, care a făcut cea mai bună impresie între auditorul românesc, ear' pe Unguri 'i-a ars în atâtea locuri, președintele resumă întreaga desbatere a procesului, după care pune următoarele întrebări juraților:)

Președintele: *Dlor jurați!* Conduși numai de simțul D-voastre de dreptate, veți ave să răspundeți la următoarele întrebări:

1. *Sunteți convinși că dl Dr. Vasile Lucaciu este autorul convocării încriminate?*

2. *Citatele din această convocare, și anume afirmările că Românii sunt împedecați în cultura lor și că li-se răpesc (elrabolják) drepturile constituie crima agitării la ură în contra naționalităților?*

3. *Este vinovat acusatul pentru crimă agitării la ură în contra naționalităților?*

Apărătorul Coroianu: Dle președinte, aș ave de țin ceva foarte important pentru apărarea privitor la felul cum este pusă întrebarea a doua.

Din traducerea făcută înaintea D-Voastre a tălma-ciului ce a depus jurământ se poate vedè, că în convocatorul dlui Lucaciu nu se cuprinde cuvântul »elrablás« (răpire), ear' acest cuvânt fiind cel mai aspru și expresia de agitare asupra cărei dl procuror a insistat mai mult, o mare nedreptate 'i-s'ar face acusatului, dacă juraților li-s'ar pune întrebarea așa fel, că ar cuprinde lucru pe care acusatul nu 'l-a scris, — țin: 'i-s'ar face o nedreptate dintre cele mai mari. Rog deci ca acel cuvânt să fie șters.

Președintele întrebă pe procuror dacă are ceva de obiectat.

Procurorul se împotrivesce cererii dlui Coroianu.

Dl Coroianu : Îmi pare foarte rău că și prin aceasta dl procuror dă încă odată probă despre parțialitatea sa. Ca om de lege scie de sigur cu cât se îngreunează astfel poziția acusatului, având jurații să se rostescă asupra unei expresiuni atât de tari, dar' pe care acusatul nu a folosit-o nici-odată.

Curtea se retrage pentru a delibera.

Publicul, jurații și mai ales Românii prezenți, așteaptă cu nerăbdare.

Președintele, apărând în sală, declară că cererea apărării a fost respinsă.

Românii indignați toți. Ungurii iubilează.

Condamnarea se poate considera de aci încolo ca sigură. Nimeni nu se mai îndoesce.

»Nu este asta cea mai mare nedreptate ce 'mi-se face și nu cea din urmă«, — ține acusatul.

Sentața.

Sunt șapte oare.

Apar jurații care se retraseră a delibera. O tăcere adâncă în sală. Unii sunt suiți pe scaune. Mesele de prin odăile laterale servesc ca galerie la mulțimea ce umple încăperile toate.

În mijlocul acestei tăceri mormântale juratul *Mark Endre* cetesce — pe onoare și conștiință, —

da, cu douăsprezece voturi **Dr. Vasile Lucaciu** e declarat vinovat.

O singură dată Ungurii au fost generoși cu el: când 'l-au declarat bun de aruncat în temniță. 'Și-au dat toate voturile.

»Să trăiască *Lucaciu!*« strigă Românii.

„**Eljen**“ sgoimotos la adresa juraților. Ungurii radioși.

Alte »*Éjlen*«-uri când procurorul propune maximul de pedeapsă. El află, că nu sînt circumstanțe atenuante pentru acusat, ci dimpotrivă: agravante! Acusatul este om cult, a agitat sciind ce face... În poporul incult cuvintele lui sună ca evangelia, sînt schînteii ce aprind... țice procurorul.

Apărătorul Coroianu mai face un apel la sentimentele de dreptate nu ale — juraților, e luminos că acestia nu sînt decît expresia cetei șoviniște turbate, — ci apel cătră tribunal, să fie cel puțin el drept, să dea minimul pedepsei.

Curtea ear' se retrage.

Un șgomot infernal se nasce. Publicul unguresc fanatisat abia mai poate răbda. Strigă cuvinte insultătoare la adresa acusatului și a tuturor Românilor. Discuții inferbentate se nasc între Români și Unguri.

Acusatul stă mândru, în tallarul seu preoțesc. Așteaptă cu liniște.

Sînt oarele 8.

Apare presidentul.

Sună sinistru: **un an închisoare de stat, 500 fl. amendă și 49 fl. cheltueli de judecată.**

Ungurii ear' aplaudă frenetic.

Românii răspund: »*Să trăească Lucaciu!*« Condamnatul privesce cu ochii plini de foc spre Românii care îl sorb cu privirile iubitoare și la Ungurii turbați de bucurie.

Abia se poate face liniște, pentru-ca *procurorul* să mai dea un semn de iubirea sa de dreptate (?) și pentru Români (?).

El cere ca acusatul numai depunînd o cautiune de 5000 fl. să fie lăsat liber!

Românii indignați la culme.

Așa ceva nu s'a mai vădut, nici chiar în — Ungaria, până acum.

Președintele mai drept, respinge cererea după-ce dl *Coroianu* și *Nestor* declară că cheazășuesc dinșii pentru acusat.

Ungurii es cu toții afară să arangeze demonstrațiune.

Noi încungiurăm cu iubire, pe cel care pentru noi toți și-a ridicat vocea.

»*Ne vom mai revedè la Filipi!*« țice condamnatul părăsind sala.

Afară furia canaliei de stradă nu cunoasce margini.

Poliția întreagă în picioare.

Condamnatul, apărătorul seu, tălmaciul și președintele tribunalului au fost conduși de căpitanul poliției pe un drum lateral.

Numai așa s'a încungiurat ca să nu curgă sânge.

A treia di după proces, adecă Luni, la 14 Noemvrie, dl *Lucaciu* a înaintat prin apărătorul seu domnul *Iuliu Coroianu* următoarea petiție, prin care cere anularea sentenței adusă de curtea cu jurați :

*Onorat tribunal regesc,
ca judecătorie de presă!*

În contra sentenței aduse, pe basa §-lui 172, al. 2 al cod. penal în ziua de 12 Noemvrie de cătră curtea cu jurați din Dobrițin asupra mea, fiind acusat de crima ațîțării la ură în contra naționalităților, am onoare a aduce următoarele ca sprigin la rugarea ca acea sentență să se nimicească :

1. În contra §-lui 41 al instrucției ce e de urmat la asemenea ocațiuni, locul nu 'mi-s'a designat separat, ci am fost aședat la aceeași masă cu apărătorul meu.

2. Contrar §-lui 47 al instrucției, care glăsuesce : »pertractarea are să se țină fără a veni în vre-o atingere cu publicul extern« prin anexa sub ./' aci alăturată se

dovedesce, că în decursul desbaterii unui jurat 'i-s'a înmânat o telegramă, ear' altul dintre jurați a vorbit cu o persoană din public.*)

3. Contrar §-lui 49 al instrucțiunii, care îmi dă dreptul, drept ce rezultă din însași natura lucrului, am fost împedecat în exercitarea dreptului de a mă rosti prealabil asupra afacerii, drept pe care 'l-am solicitat atât eu, cât și apărătorul meu, dar' care 'mi-s'a denegat după obiecțiunea ridicată de procurorul regesc, ceea-ce se adeverește prin procesul verbal al desbaterilor.

4. Când m'am apêrat în persoană, tãlmaciul a declarat că cele-ce aduc întru apêrarea mea, *nu este în stare a tãlmăci fidel* pe unguresce juraților, ear' jurații din parte-le au declarat că nu pricep limba mea maternă. Astfel principiul fundamental al instituțiunii curții cu jurați: pertractarea prin graiu viu, înțelegerea nemijlocită dintre acusat și judecători a fost imposibilă și astfel eu am fost lipsit de un drept înscris în lege: de a mă putè apêra așa, ca judecătorii să mă și înțeleagă; în același timp jurații nu au putut să compare acuzarea publică cu apêrarea ce am făcut-o (§-ul 54 din instrucție).

5. Instrucția prin §-ul 60 precizează forma întrebărilor ce se fac juraților. Contra acestei instrucțiuni și în contra protestării apărătorului meu, tribunalul prin decis a formulat astfel una din întrebări, încât ea cuprindea și propunerea de acuzare a procurorului.

Procedarea aceasta e în contra §-lui 60 citat deja, ear' în cazul present jurații au fost mărginiți în a-și da părerea conform jurământului depus, și astfel siliți să se exprime tocmai asupra acelei părți din acuzare, care în traducere ungurească stă mai departe de originalul românesc și semnalează *răpirea de drepturi*, pe când se invederează din traducerea făcută de tãlmaciul jurat și din

*) Adevărînța este iscălită de dnii Dr. *T. Mihali* (Dej) și *Ioan Russu Șirianul* (Sibiu).

proponimentele făcute de acesta, că textul original român nu cuprinde aceste expresiuni.

Astfel jurații, care n'au înțeles deloc textul românesc, au judecat asupra unei expresiuni, ce nu 'mi-se poate atribui, și astfel au judecat atribuindu-'mi un fapt străin, aceasta însă în detrimentul libertății individuale și al averii mele.

Pe de altă parte prin împregiurarea dovedită de actele desbaterii procesului și adecă traducerea de trei-ori în unguresce a convocatorului, traduceri care toate difer esențial unele de altele se dovedesce și faptul invederat, că »fapta încriminată« nu a putut fi prezentată clar înaintea vederii juraților și astfel este cu desăvârșire nepotrivit să cadă sub judecata juraților.

Dacă cu toate astea s'a judecat, dacă la curțile cu jurați trebuie a se judeca pe basa faptelor ce se descoper în decursul pertractării finale, apoi înaintea juraților era a se pune numai traducerea făcută de tălmăciul care a depus jurământ, și întrebările puse trebuiau să se pună spriginite numai pe această traducere.

În urma acestor neregularități și vătămări care s'au adus legii, întreaga instrucție este a se anula. Nu pot apoi, în interesul apărării drepturilor civile să nu atrag atenția asupra caracterului politic ce a eșit la iveală în decursul pertractării prin aceea, că procurorul suprem a atras atenția juraților asupra acelor pasage din convocarea încriminată, în care s'ar agita contra națiunii maghiare, când în decursul întregii instrucțiuni nicăiri nu s'a putut arăta că actul încriminat ar cuprinde așa ceva.

Ear' această faptă în cazul present este foarte importantă în ceea-ce privesce urmările sale, pentru-că: a) *dacă nu se numesce naționalitatea contra căreia se pretinde că s'a agitat prin încriminata convocare, apoi în acest cas acuzarea rămâne nebasată*, — ear' luându-se în considerație cuvintele dlui procuror ca acuzator public,

și în acest caz jurații au fost duși în rătăcire, ceea-ce se dovedesce prin acel pasagiu din convocarea încriminată, care țintesce *nu pe vre-o naționalitate, ci vizează numai la autoritatea publică*; pe de altă parte b) *o curte cu jurați alcătuită numai din membri de naționalitate maghiară*, — la cazul dacă agitația s'a făcut în contra naționalității maghiare — *nu a fost chemată să judece în propria ei cauză*.

Rog deci pe Onor. Tribunal regesc, ca judecătorie de presă, ca presenta petiție respective rugare de anulare dimpreună cu toate actele referitoare la proces să le subștearnă la înalta Curie regească.

Cu profundă stimă

Dr. Vasile Lucaciu.

Postscriptum.

După-cum era de prevădută, condamnarea dlui Dr. *Vasile Lucaciu* a făcut cea mai mare impresie între Români și între toți cei care simpatisează cu generoasa luptă a fruntașilor nostri naționali. Țicem »cea mai mare« și nu »cea mai penibilă« ori »dureroasă« impresie, deoarece-cc toți câți au urmărit cu atenție cele-ce se petrec actualmente în Ungaria și Ardeal erau siguri, că Dr. Lucaciu nu are să scape de temnița ungurească, ce de atâta timp și cu atâta sgomot 'i-o făgăduiau atât foile maghiare, cât și procurorii guvernului din Budapesta. Și deși toți Românii cu durere o să se despartă de dl Lucaciu când ușile temniței se vor închide în urma lui, nici unul însă nu s'a descurajat, ba dimpotrivă cu toții au prins curajiu, însuflețiți de bărbăteasca atitudine a dlui Dr. V. Lucaciu în fața Dobriținenilor.

Admirațiunii cătră dl Lucaciu pentru purtarea lui s'a dat prin numeroasele adrese de felicitare ce continuă încă a primi. Tot din aceste adrese se vede, cât de mult sufletele Românilor s'au înălțat, cât de puțin le pasă de neghioabele amenințări ale presei șoviniste maghiare.

Afară de adresele de felicitare ce s'au publicat cu această ocazie, s'au mai scris și articole de ȝiare asupra aceleiași cestiumi. Astfel abstracție făcând de ȝiarul »*Tribuna*«, organ al partidului național român care atât de călduros a susținut pe neînfrântul luptător, dar' a scris cu multe elogii și presa fraților nostri din Regatul României. »*Voința Națională*«, »*Buna Credință*«, »*Lupta*«, »*Adevărul*«, »*La Patrie*«, »*Timpul*«, »*Indépen-*

dance Roumaine», »*Românul*« din București, »*Dacia*« din Galați, »*Acțiunea liberală*« din Craiova, »*Paloda*« din Bêrlad, »*Era nouă*« din Iași toate au vorbit cu multă căldură despre condamnarea dlui Lucaciu.

Ear' adrese de felicitare și încurajare a primit chiar pe banca acusatilor fiind. Astfel a primit acolo adresa *studentilor universitari români din Viena*, adresa *Șirienilor* și a *Dejenilor*. A primit apoi adrese din *Brăila*, *Bêrlad*, *Alexandria* (2), *Ploesci* (2), *Craiova* (2), *Galați*, *București* (4), *Slatina*, *Tîrgul-Fiu*, *Zimnicea*, *Giurgiu*, *Câmpulung*, *Drăgășani*, *dela studenții universitari români din Paris*; din *Hațeg*, *Vinerea*, *Șișesci*, *Teregova*, *Bănia*, *Bosovici*, *Baia-mare*, *Comana-inferioară*, *Orșova*, *Șoimuș*, *dela preoții gr.-cat. din comitatul Cojocnei*, din *Rus*, *Lăpușul-românesc*, *Sângeorgiu*, *Zarand*, *Zelău*, *Arad* (2), *Ighiel*, *Blaj*, *Giula*, *Huedin*, *Chizdia*, *Intregalda*, *Iclăndel*, *Bucium-Poeni* și *Vesa*, toate acoperite cu numeroase iscălituri.

Când se puse la tipar această broșură, „*Tribuna*“ continuă a primi încă adrese ce sosesc pentru dl Dr. V. Lucaciu, care petrecând zilele dela sfârșitul lunei Noemvrie și începutul lui Decemvrie în București, dimpreună cu dnii Dr. *Rațiu* și *Iuliu Coroianu*, a fost obiectul celor mai călduroase ovațiuni din partea fraților nostri din regat.

Uu semn toate acestea, că *dă înainte cauza română*, că plini de încredere — *dar' și gata de cele mai grele lupte* — trebuie să așteptăm viitorul.

În istoria luptelor naționale românesce *Dobriținul* va rămâne astfel un episod, ce cu dragoste va fi citit de urmașii nostri.

I. R. Ș.

Institut Tipografic în Sibiiu.

„TRIBUNA“

Apare în fiecare zi de lucru.

Abonamentele pentru Sibiiu:

1 lună 85 cr.; $\frac{1}{4}$ an 2 fl. 50 cr.; $\frac{1}{2}$ an 5 fl.; 1 an 10 fl.

Pentru ducerea la casă cu 15 cr. pe lună mai mult.

Pentru monarhie:

1 lună 1 fl. 20 cr.; $\frac{1}{4}$ an 3 fl. 50 cr.; $\frac{1}{2}$ an 7 fl.; 1 an 14 fl.

Pentru România și străinătate:

$\frac{1}{4}$ an 10 franci; $\frac{1}{2}$ an 20 franci; 1 an 40 franci.

„FOAIA POPORULUI“

Apare în fiecare Duminică.

Prețul abonamentului:

Pe un an 2 fl.; pe o jumătate de an 1 fl.

Mai departe se află următoarele cărți de vânzare:

Tinerea vitelor de Eugen Brote, president al „Reuniunii române de agricultură din comitatul Sibiiu.“ Prețul unui exemplar 12 cr. v. a.

Arghir și Elena. Istoria preafrumosului fisor de craiu și a preafrumoasei fete măiestre cu părul de aur. Adecă: o închipuire, sub care se înțelege luarea Ardealului prin Traian cesarul Romei. Prețul 20 cr. = 50 bani.

Leonat și Dorofata. Dialog între bețivul din Longobarda și muierea lui. În versuri. 14 cr. sau 30 bani exemplarul.

Limba florilor. Simbolică naturală a celor mai favorite flori. Urmată de câteva poesii alese. Compusă de I. C. Florescu. Prețul unui exemplar 50 cr. = 1.50 lei.

Prăsirea pomilor de D. Comșa, membru al „Reuniunii române agricole“. Prețul unui exemplar 12 cr.

Trifoiul de Eugen Brote, president al „Reuniunii române de agricultură din comit. Sibiiu“. Prețul unui exempl. 12 cr.

Nr. 1. **Pădureanca.** Novela de Ioan Slavici, 30 cr. = 60 bani.

— Nr. 2. **Fata Stolerului,** de Matilda Cugler-Poni. Ed. II. 5 cr. = 10 bani. — Nr. 3. **Ce n'a fost și nu va fi.** Poveste de I. T. Mera. Ed. III. 4 cr. = 8 bani. — Nr. 4. **Pipăruș**

Petru. Poveste de I. T. Mera. Ed. II. 8 cr. = 16 bani. — Nr. 5. **Păcală și Tândală.** Anecdota de Silvestru Moldovan. 3 cr. = 6 bani. — Nr. 6. **Jucării și jocuri de copii.** De P. Ispirescu, Ed. II. 25 cr. = 50 b. — Nr. 7. **Teiu-legănat.**

Poveste de Gr. Sima al lui Ión. 8 cr. = 16 bani. — Nr. 8. **Colăcăritul.** Obiceiurile țăranilor români la nuntă, de Benedict Viciu. 16 cr. = 32 bani. — Nr. 9. **Fiica a nouă mame.**

Poveste de Silvestru Moldovan. 14 cr. = 28 bani. — Nr. 10. **Povestea lui Ignat.** Poveste de Silvestru Moldovan. 3 cr. = 6 bani. — Nr. 11. **Sfântul Nicolae.** De Matilda Poni.

8 cr. = 16 bani. — Nr. 12. **Îndărătnicul**. Poveste de Silvestru Moldovan. 8 cr. = 16 bani. — Nr. 13. **Blăstem de mamă**. Legendă populară din giurul Năsăudului, de George Coșbuc. 8 cr. = 16 bani. — Nr. 14. **Bunica**, de Bojena Němcová, trad. din limba boemă de prof. Dr. Urban Iarník 60 cr. = 1 leu 20 bani. — Nr. 15. **Vlad și Catrina**. Poveste de Gr. Sima al lui Ión. 5 cr. = 10 bani. — Nr. 16. **Din bătrâni**. Ghiciri, întrebări și răspunsuri, frământări de limbă, adunate de Gr. Sima al lui Ión. 8 cr. = 16 bani. — Nr. 17. **Pe pământul Turcului**, de George Coșbuc. 8 cr. = 16 bani. — Nr. 18. **Căldărușa cu trei picioare**. Poveste franțuzească, de Eleonora Tănăsescu, după A. Genevray 8 cr. = 16 bani. — Nr. 19. **Cenușotca**. Poveste de I. T. Mera. 8 cr. = 16 bani. — Nr. 20. **Un pețitor îndărătnic**. Novelă de Björnsterne Björnson. 4 cr. = 8 bani. — Nr. 21. **Prietinul meu Vântură-Teară**. Din novelele californiene ale lui Bret Harte. 8 cr. = 16 bani. — Nr. 22. **Scăpăratoarea**. Din povestile lui Andersen. 4 cr. = 8 bani. — Nr. 23. **Fata Craiului din Cetini**, de George Coșbuc. 4 cr. = 8 bani. — Nr. 24. **Strigoaica**. Din fantasiile lui Nicolae Gogol. 20 cr. = 40 bani. — Nr. 25. **Draga Mamei**. Baladă de George Coșbuc. 10 cr. = 20 bani. — Nr. 26. **Taina unei vieți**. De Björnsterne Björnson (1869). 6 cr. = 12 bani. — Nr. 27. **Vecinii**. Din fantasiile lui Nicolae Gogol. 30 cr. = 60 bani. — Nr. 28. **Păcală în satul lui**. Poveste de Ioan Slavici. 10 cr. = 20 bani. — Nr. 29. **Sgârșitul**. Comedie de Molière. 40 cr. = 80 bani. — Nr. 30. **Lumea proștilor**. Poveste de Silvestru Moldovan. 5 cr. = 10 bani. — Nr. 31. **Născu-Împărat**. Poveste din popor de „Mărgine anul”. 12 cr. = 24 bani. — Nr. 32. **Dina-Împărăteasă și peana ei aleasă**. Poveste din popor de „Mărgineanul”. 12 cr. = 24 bani. — Nr. 33. **Fulger**. Poveste în versuri, de George Coșbuc. 5 cr. = 10 bani. — Nr. 34. **Spice de aur**. Culese de dascălul Ioan P. Lazar. 12 cr. = 24 bani. — Nr. 35. **Un idil în Roșeni**. Novelă de Bret Harte. 8 cr. = 16 bani. — Nr. 36. **Băba iadului**. Poveste în versuri de Ioan Moța. 8 cr. = 16 bani. — Nr. 37. **Princesa fermecată**. Poveste în versuri de P. Dulfu. 10 cr. = 20 bani. — Nr. 38. **Đina mărgărelelor**. Poveste de Ioan Moța. 12 cr. = 24 bani. — Nr. 39. **Doi copii**. Poveste de Ioan Moța. 10 cr. = 20 bani. — Nr. 40. **O partidă în patru**. De Antonio Ghislanzoni. 12 cr. = 24 bani. — Nr. 41. **Posacul bun de inimă**. Comedie în 3 acte de Carlo Goldoni. Tradus de domnișoarele Al. și Luc. I. Romanescu. Un exemplar 25 cr. = 50 bani. — Nr. 42. **Croitorul și cei trei feciori**. Poveste de Ioan Moța. Un exemplar 15 cr. = 30 bani. — Nr. 43. **Mica Fadetă**. De George Sand. Un exemplar 40 cr. = 80 bani. — Nr. 44. **Rusalin pécurarul**. Poveste de Nicolae Trimbițoiu. Un exemplar 22 cr. = 44 bani. — Nr. 45. **Roma învinsă**. Tragedie în V. acte. De Alexandru Parodi. Traducere de I. L. Caragiali. Un exemplar 24 cr. = 48 bani. — 46. **Clara Milici**. Novelă de I. Turghenev. Traducere din limba rusă de Enea Hodoș. Un exemplar 40 cr. = 90 bani.

O sută de ani. De Ioan Slavici. 8 cr. — 16 bani.